

T. C.

ORDU ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE
KADAR SU ÜRÜNLERİ KAMU ÖRGÜTLENMELERİ VE
DESTEKLEMELERİ**

İSMET AK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BALIKÇILIK TEKNOLOJİSİ MÜHENDİSLİĞİ
ANABİLİM DALI**

ORDU 2019

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BALIKÇILIK TEKNOLOJİSİ MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE
KADAR SU ÜRÜNLERİ KAMU ÖRGÜTLENMELERİ VE
DESTEKLEMELERİ

İSMET AK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2019

TEZ ONAY

İsmet AK tarafından hazırlanan "TÜRKİYE'DE CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE KADAR SU ÜRÜNLERİ KAMU ÖRGÜTLENMELERİ VE DESTEKLEMELERİ" adlı tez çalışmasının savunma sınavı 20.06.2019 tarihinde yapılmış ve jüri tarafından oy birliği ile Ordu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü BALIKÇILIK TEKNOLOJİSİ MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman
Prof.Dr. İsmet BALIK

Jüri Üyeleri

İmza

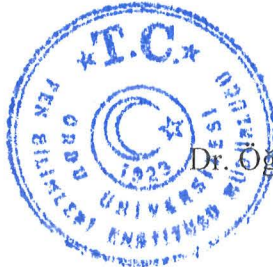
Danışman
Prof.Dr. İsmet BALIK
Denizcilik İşletmeleri Yönetimi, Akdeniz
Üniversitesi
Üye
Prof.Dr. Muhammet BORAN
Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği,
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Üye
Doç.Dr. Naciye ERDOĞAN SAĞLAM
Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği, Ordu
Üniversitesi

İ. Balık

Boran

Naciye Erdoğan Sağlam

19/07/2019 tarihinde enstitüye teslim edilen bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 19/07/2019 tarih ve 2019./387 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sami GÜLER

TEZ BİLDİRİMİ

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan ve kullanılan intihal tespit programının sonuçlarına göre; bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İSMET AK

ÖZET

TÜRKİYE'DE CUMHURİYETİN İLANINDAN GÜNÜMÜZE KADAR SU ÜRÜNLERİ KAMU ÖRGÜTLENMELERİ VE DESTEKLEMELERİ

İSMET AK

ORDU ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BALIKÇILIK TEKNOLOJİSİ MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ, 37 SAYFA

(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. İSMET BALIK)

Bu araştırmada, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar olan süreç içerisinde Türkiye'deki su ürünleri yönetim kamu örgütlenmeleri ve desteklemeleri araştırılmıştır. Bu amaçla, konuyla ilgili ayrıntılı arşiv ve kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgilerden, söz konusu dönem süreç içerisindeki kamu örgütlenmeleri ve su ürünlerine verilen destekler belirlenmiştir.

Cumhuriyetin ilan edildiği dönemde su ürünleri yönetimi nizamnamelerle yönetilmiş; 1939 yılında su ürünleri yönetim yetkileri Ulaştırma Bakanlığına devredilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise, su ürünleri avlanma yerlerinin kiralama işlemi Maliye Bakanlığı tarafından yapıldığından su ürünleri yönetim yetkisi de Ulaştırma Bakanlığından alınarak Maliye Bakanlığına verilmiştir. Bu bakanlık bünyesinde de yeterli bir gelişme sağlanamadığı tespit edilince, su ürünleri yönetim yetkileri 1950 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde kurulan Balıkçılık ve Avcılık İşleri Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. 1971 yılına gelindiğinde, Türkiye'de su ürünleri yönetimi Tarım Bakanlığına devredilmiş ve su ürünleri o yıldan buyana da aynı bakanlık tarafından yönetilmektedir. Günümüzde, balıkçılığın yönetimi Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde bulunan Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülmekte iken, araştırma faaliyetleri Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Su ürünleri desteklemelerine bakıldığında, 1942 yılında Ticaret Bakanlığı ve Halk Bankası tarafından su ürünleri üretiminin artırılmasına yönelik bir çalışma programının hazırlandığı ve ilk kez su ürünleri alanında üretim ve işleme yatırımlarına kredi sağlama konusunda Halk Bankasının yetkilendirildiği görülmektedir. Daha sonraki süreç içerisinde balık nakliyesi için Devlet Demiryollarınca düşük tarife uygulanmış, Marshall Yardımları kapsamında 1949-1950 yılı programında balıkçılığının kalkındırılması amacıyla iki buçuk milyon dolar tahsis edilmiştir. Sektörün gelişmesi için en önemli desteklemeler ise 1980'li yıllarda yapılmaya başlanmıştır. Söz konusu yıllarda av filosunun güçlendirilmesi, balık unu ve balık yağı fabrikalarının kurulması için önemli teşvikler sağlanmış, kültür balıkçılığına da çok önemli destekler verilmeye başlanmıştır. Günümüzde de özellikle kültür balıkçılığının artırılması için sektöre önemli destekler verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Kamu Desteklemeleri, Kamu Örgütlenmeleri, Su Ürünleri, Türkiye.

ABSTRACT

SINCE THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKEY FISHERY MANAGEMENT ORGANIZATIONS AND FISHERY SUPPORTS OF THE GOVERNMENT

ISMET AK

**ORDU UNIVERSITY INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED
SCIENCES**

FISHERIES TECNOLOGY ENGINEERING

MASTER THESIS, 37 PAGES

(SUPERVISOR: PROF. DR. İSMET BALIK)

In this study, since the establishment of the Republic of Turkey, the fisheries management organizations and fisheries supports of the government were investigated. For this purpose, a detailed archive and literature review were conducted. From the obtained information, the government organizations and government supports of the fishery in that period were determined. In the early years of the Republic, fisheries was managed only by some regulations. In 1939, fisheries management authority was given to the Ministry of Transport. In the following years, since the leasing process of the fisheries areas was carried out by the Ministry of Finance, the authority to manage the fishery was taken from the Ministry of Transportation and assigned to the Ministry of Finance. When it was determined that there was not enough development within this ministry, the fisheries management authority was transferred to the General Directorate of Fisheries established in 1950 under the Ministry of Economy and Trade. In 1971, fisheries management was transferred to the Ministry of Agriculture, and since then the fisheries in Turkey has been managed by this ministry. Nowadays, the management of fisheries is carried out by the General Directorate of Fisheries within the Ministry of Agriculture and Forestry, while the research activities are carried out by the General Directorate of Agricultural Research and Policies. When the fisheries supports are examined, it is seen that in 1942 a work program was prepared by the Ministry of Trade and Halk Bank to increase the production of fisheries and for the first time the Halk Bank was authorized to provide loans for production and processing investments. In the following period, a low wage tariff was applied by the State Railways for the transportation of fish and two and a half million dollars were allocated for the development of fishery in the program of 1949-1950 within the scope of Marshall Aids. In the following period, the State Railways applied low tariffs for the transportation of fish and two and a half million dollars were allocated for the development of fisheries in the 1949-1950 program by Marshall supports. The most important supports for the development of the sector began to be made in the 1980s. In these years, important incentives were provided for the strengthening of the fishing fleet and the establishment of fish meal and fish oil plants and very important support was given to aquaculture. Today, especially in order to increase the production of aquaculture, important supports are given to the sector.

Keywords: Fisheries, Government Organizations, Government Supports, Republic Period, Turkey.

TEŐEKKÖR

Tez konumun belirlenmesi, alıőmanın yűrűtűlmesi aőamalarında ve alıőma sűresince bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen danıőman hocam Sayın Prof. Dr. İsmet BALIK'a teőekkűr ederim.

Aynı zamanda, manevi desteklerini her an űzerimde hissettiėim eőim Esen Gűl AK'a teőekkűrű bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ BİLDİRİMİ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
TEŞEKKÜR	IV
İÇİNDEKİLER	V
ŞEKİL LİSTESİ	VII
ÇİZELGE LİSTESİ	VIII
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	IX
1. GİRİŞ	1
1.1 Dünya Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektörü	1
1.2 Türkiye’de Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektörü	3
1.3 Türkiye’de Geçmişe Dönük Su Ürünleri Kamu Örgütlenmeleri	5
1.4 Türkiye’de Geçmişe Dönük Su Ürünleri Kamu Desteklemeleri	5
2. GENEL BİLGİLER	7
2.1 Su Ürünleri Kamu Örgütlenmesi Tarihsel Süreci	7
2.1.1 Kabotaj Kanunu	8
2.1.2 Maliye Bakanlığı.....	9
2.1.3 Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Müdürlüğü.....	9
2.1.4 Ulaştırma Vekâleti	9
2.1.5 Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı	9
2.1.5.1 Balıkçılık ve Avcılık İşleri Genel Müdürlüğü	10
2.1.5.2 Su Ürünleri Kongresi’nin Toplanması	10
2.1.5.3 Et ve Balık Kurumunun Kurulması.....	10
2.1.6 Tarım Bakanlığı	11
2.1.6.1 Su Ürünleri Şube Müdürlüğü.....	11
2.1.6.2 Su Ürünleri Kanunu	11
2.1.6.3 Su Ürünleri Genel Müdürlüğü	12
2.1.6.4 Su Ürünleri Daire Başkanlığı.....	12
2.2 Su Ürünleri Kamu Yönetiminde Mevcut Durum.....	12
2.2.1 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu	13
2.2.2 Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM)	13
2.2.3 Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM).....	13
2.2.4 Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM).....	14
2.2.5 Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TDGM)	14
2.2.6 Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı	14
2.2.7 Orman Bakanlığı	14
2.2.8 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.....	14
2.2.9 Çevre Bakanlığı.....	15
2.2.10 Maliye Bakanlığı (Milli Emlak Genel Müdürlüğü)	15
2.2.11 İçişleri Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı.....	15
2.2.12 Denizcilik Müsteşarlığı	15
2.2.13 Sağlık Bakanlığı.....	15
2.2.14 Ulaştırma Bakanlığı, Demiryolu, Limanlar ve Hava Meydanları (DLH) Genel Müdürlüğü	15
2.2.15 Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	16

2.2.15.1 Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü.....	16
2.3 Su Ürünleri İle İlgili Diğer Kuruluşlar.....	17
2.3.1 T.C. Ziraat Bankası.....	17
2.3.2 Devlet İstatistik Enstitüsü.....	17
2.3.3 Türk Standartlar Enstitüsü (Su Ürünleri Standartları).....	17
2.3.4 T.C. Deniz K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı.....	17
2.3.5 Balıkçılık Alt Yapıları.....	17
2.4 Su Ürünleri Kamu Desteklemeleri.....	18
2.4.1 Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Su Ürünleri Desteklemeleri.....	19
2.4.1.1 Ürün Desteklemeleri.....	19
2.4.1.1.1 Üretim Desteği.....	19
2.4.1.1.2 Yavru Balık Desteklemeleri.....	21
2.4.1.2 Devlet Destekli Su Ürünleri Sigortası.....	21
2.4.1.3 Faiz İndirimli Tarımsal Krediler.....	22
2.4.1.4 Kırsal Kalkınma Ekonomik Yatırım Hibe Destekleri.....	23
2.4.1.5 İndirimli Akaryakıt Desteği.....	23
2.4.1.6 Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılan Desteklemeler.....	24
2.4.1.7 IPARD Desteklemeleri.....	25
2.4.1.7.1 Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu.....	25
- Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi Tedbiri	27
- Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi Alt Tedbiri.....	27
- Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar Tedbiri.....	28
- Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması Tedbiri.....	28
2.4.1.8 Göletlerin Balıkçılığa Kazandırılması Projesi.....	29
2.4.1.9 Su Ürünleri Üretimini Geliştirme Projesi.....	30
3. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	31
4. KAYNAKLAR.....	34
ÖZGEÇMİŞ.....	37

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1 Et ve Balık Kurumu	11
Şekil 2.2 IPARD hibeleri verilen İller	26

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 1.1 Dünya Su Ürünleri Üretimi	2
Çizelge 2.1 Yıllara Göre Toplam Su Ürünleri Desteklemeleri.....	21
Çizelge 2.2 Tar-sim Su Ürünleri Sigortası.....	22
Çizelge 2.3 T.C. Ziraat Bankası Sübvansiyonlu 2002-2013 yıllarında kullanılan su ürünleri kredisi miktarları.....	22
Çizelge 2.4 Yıllara göre ÖTV'siz yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı	24
Çizelge 2.5 Boy uzunluk gruplarına göre yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı	24
Çizelge 2.6 Avcılıktan çıkarılan gemi sayısı ve destek miktarı.....	25

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

DP	: Demokrat Parti
DSİ	: Devlet Su İşleri
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
KKGM	: Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKB	: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TÜGEM	: Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

1. GİRİŞ

Su ürünleri, Dünya genelinde insanların beslenme ihtiyaçlarının önemli ölçüde karşılandığı besin kaynakları arasındadır. Su ürünleri sektörü ise su kaynaklarında yaşayan bitkisel ve hayvansal canlıları, kıyıda ve açık denizlerde yapılan su ürünleri avcılığını, yetiştiricilik üretimini, işleme ve değerlendirme tesislerini, su ürünleri yetiştiriciliğinde ve avcılığında kullanılan araç gereçleri, hasat sonrası kayıpları önlemeye yönelik soğuk depo tesislerini, ağ üretimini, gemi çekek yerlerini ve balıkçı barınaklarını, deniz araçlarını, balık hallerini ve satış noktalarını, su ürünleriyle ilgili eğitim konularını, her türlü bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerini kapsamaktadır (Anonim, 2001).

1.1 Dünya Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektörü

Devlet Planlama Teşkilatının 2006 yılı verilerine göre dünyada, deniz ve tatlı sularda yaşam süren tahmini 170.000 tür bulunmakta olup; bunların yaklaşık 500 kadarının ekonomik değere sahip türler olduğu belirtilmektedir (Kaldırım ve Yılmaz, 2013). 2009 yılında FAO tarafından küresel ölçekli yapılan değerlendirmede balık stoklarının %57.4'ünün tam kapasitede avcılığının sürdürüldüğü, %29.9'unun ise aşırı avlanma altında olduğu ve bu stokların yalnızca %12.7'sinin sürdürülebilir sınırlarda avlanıldığı bilgisine yer verilmiştir (Anonim, 2012a). Dünyada üretim ve avcılıktan elde edilen su ürünlerinin %85'ine yakını insan tüketiminde değerlendirilmekte, %15'ine yakını ise balık girdi hammaddesi olan balık unu ve balık yağı elde etmede kullanılmakta bir kısmı da anaç olarak değerlendirilmektedir (Coşkun ve ark., 2014).

Dünya geneline bakıldığında su ürünleri yetiştiriciliği ve ticaretini yapan yaklaşık 58 ülke bulunmaktadır. FAO verilerine göre; dünya su ürünleri üretimi her geçen yıl artarken, artan nüfus ve sağlıklı beslenme ihtiyacı nedeniyle kişi başına düşen tüketim miktarı da benzer oranda artmaktadır. Su ürünleri tüketim oranı 1960 yıllarında 9.9 kg iken 2010 verilerine göre bu oran tüketim alışkanlığının da artmasıyla birlikte 18.6 kg'a yükselmiştir (Anonim, 2012a). FAO 2016 yılı verilerine göre ise; dünya kişi başı balık tüketim miktarı 16 kg'a düşmüştür.

FAO raporlarına göre; kirlilik ve aşırı avlanma nedeniyle birçok balık türünün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu, stoklarda ise ciddi bir azalma olduğu

belirlenmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporlarına göre; su ürünleri avcılığını ve kültür balıkçılığını artırmaya, stokları korumaya yönelik birçok ülke tarafından sektöre kamu desteği sağlanmaktadır. 2016 yılı dünya su ürünleri üretim ve avcılık miktarlarındaki artışa bakıldığında bu artışta su ürünlerine verilen desteklerin katkısı açıkça görülmektedir. Dünya su ürünleri üretim miktarı Çizelge 1.1 de verilmiştir. 2016 yılında 28.7 milyon tonu denizlerden, 51 milyon tonu ise iç su kaynaklarından olmak üzere toplamda 79.7 milyon ton yetiştiricilik yoluyla elde edilmiştir. Ayrıca yaklaşık 79 milyon tonu denizlerden, 12 milyon tonu ise iç su kaynaklarından olmak üzere toplam 91 milyon tonu ise avcılık yoluyla elde edilmiş ve toplam su ürünleri üretimi 170.9 milyon tona yükselmiştir. Bu üretimin 128 milyon tonu gıda maddesi olarak tüketilmektedir (TAGEM, 2018).

Çizelge 1.1 Dünya Su Ürünleri Üretimi (FAO, 2018)

	Avcılık (ton)			Yetiştiricilik (ton)			Toplam (ton)
	Deniz	İç su	Toplam	Deniz	İç su	Toplam	
2010	77.828.396	11.271.565	89.099.961	22.310.734	36.790.052	59.100.786	148.200.747
2011	82.623.550	11.124.401	93.747.951	23.366.371	38.698.805	62.065.176	155.813.127
2012	79.719.854	11.630.320	91.350.174	24.707.343	41.948.313	66.655.656	158.005.830
2013	80.899.153	11.687.507	92.586.660	25.536.710	44.686.846	70.223.556	162.810.216
2014	81.564.094	11.895.922	93.460.016	26.727.687	47.104.420	73.832.107	167.292.123
2015	81.179.323	12.525.293	93.704.616	27.879.872	48.761.154	76.641.025	170.345.641
2016	79.288.046	11.635.500	90.923.545	28.703.601	51.368.288	80.071.894	170.995.437

Toplamda dünya genelinde, 4.39 milyon geminin su ürünleri alanında faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bunlardan 3.26 milyonu denizlerde, 1.13 milyonu ise iç sularda faaliyet göstermektedir. Genel olarak 12 metreden küçük gemi oranı %85'dir (FAO, 2012).

Dünya genelinde su ürünleri yetiştiricilik alanında, Çin 58 ülke arasında toplam üretimin %62'lik kısmını sağlamaktadır. Hindistan, Vietnam, Endonezya, Tayland, Bangladeş ve Norveç gibi ülkeler üretim miktarlarına göre Çin'i izlemektedir. Türkiye'nin dünya su ürünleri yetiştiriciliğindeki payı ise %0.29 oranındadır. Rusya, Çin, Japonya, Hindistan, Endonezya, Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.), Peru ve Şili su ürünleri üretiminde önde gelen 8 ülkedir ve üretimin yarıdan fazlasını karşılamaktadırlar (Anonim, 2001).

En çok su ürünleri ithal eden ülkelerin başında 18 milyar dolarla Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gelirken, en çok ihracat yapan ülke ise 17 milyar dolarla Çin'dir (Coşkun ve ark., 2014).

Dünya genelinde 54.8 milyon insana aktif olarak istihdam sağlayan su ürünleri yetiştiriciliği ve balıkçılık sektörü su ürünleri pazarlama, paketleme, işleme üretim ve avcılık alet-ekipmanlarının tedarik edilmesi, gemi yapım-bakım alanları, araştırmacılar ve aile bireyleri hesap edildiğinde 660-820 milyon arasında insanın ihtiyaçlarını karşılamakta ve geçim kaynağı oluşturmaktadır. Dünya toplam su ürünleri üretimine bakıldığında yetiştiricilikte üretim miktarının her geçen gün arttığı, avcılıkta ise sürekli olarak azaldığı görülmektedir. İleriki yıllarda su ürünleri yetiştiricilik-avcılık oranında avcılığın azalacağı yetiştiriciliğin ise artarak avcılık miktarını geçeceği yönünde bilimsel tahminler savunulmaktadır.

1.2 Türkiye'de Su Ürünleri ve Balıkçılık Sektörü

Ülkemizde su ürünleri sektörü halkın beslenmesi, istihdam sağlama ve ekonomiye katkısı açısından önemli bir sektördür (Anonim, 2014a).

Türkiye su kaynaklarının fiziki büyüklüğü itibariyle 25 milyon hektar yüzey alanlarına sahiptir. Su kaynaklarımız kapladığı alan itibariyle ormanların kapladığı alanlarından fazla, tarım alanlarıyla hemen hemen aynı büyüklüktedir. Ülkemiz deniz ve tatlı su kaynakları bakımından oldukça zengin ve farklı türlerde su ürünleri yetiştiriciliği açısından uygun su kriterlerine sahiptir. Ülkemizde Karadeniz'de 247 tür, Marmara Denizi'nde 200 tür, Ege Denizi'nde 300 tür ve Akdeniz'de 500 tür balık bulunmasına rağmen ekonomik öneme sahip tür sayısı 100'ü geçmemektedir. Bunlar pelajik ve demersal balıklarla, kabuklu, yumuşakça ve diğer türlerdir (Anonim, 2001). Su ürünleri istatistikleri (Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü) verilerine göre; ülkemizde, 2017 yılı toplam su ürünleri arzının yarısı deniz balıklarından, %6.5'i diğer deniz ürünlerinden, % 5.3'ü iç su ürünlerinden ve %38.2'si de yetiştiricilikten elde edilmiştir (BSGM, 2017).

İç su ürünleri üretiminin artırılması amacı ile 1994 yılında TÜGEM ile DSİ arasında bir anlaşma yapılmış ve baraj göllerinde su ürünleri yetiştiriciliğinin yapılmasına olanak sağlanmıştır. Baraj yüzölçümünün %1'i kafes balıkçılığına ayrılmış ve iç su ürünleri üretim alanı önemli ölçüde genişletilmiştir. Ülkemiz deniz ve tatlı sularında

su ürünleri yetiştiriciliği çok hızlı gelişmektedir. Ülkemizde 1970’li yıllarda Sazan ve Alabalık yetiştiriciliği ile başlayan kültür balıkçılığı, 1985 yılında çipura ve levrek, 2000’li yıllarda ise orkinos yetiştiriciliğinin yapılmasına başlanmasıyla birlikte kültür balıkçılığı hızlı bir gelişme göstermiştir. Bakanlık tarafından üretim izni verilen işletme sayısı 2017 yılı itibariyle 2326 adet e yükselmiş, üretim kapasiteleri toplamı ise 486000 ton/yıl olmuştur (Anonim, 2017b).

Dünya su ürünleri üretiminin ancak %0.43’lük dilimi Türkiye tarafından üretilmektedir. 2002–2011 yılları arasında su ürünlerine verilen desteklerin de katkısıyla su ürünleri üretimimiz yaklaşık %208 artarak 188.789 ton/yıl olmuştur. Bu sonuçla ülkemiz dünya su ürünleri yetiştiricilik üretim artışında 3. Ülke olmuş, alabalık yetiştiricilik üretim artışında ise Avrupa’da 1. sıradaki yerini almıştır (Anonim, 2012b).

Ülkemizin ekonomik gücü ve su ürünleri üretim potansiyeli yüksek olmasına rağmen bu potansiyelini yeterince değerlendiremediği bir gerçektir. Yine de bu miktar ile Türkiye Dünya’da su üretiminde 35’inci sırada, Avrupa Birliği ülkeleri arasında yetiştiricilik üretiminde 6’ncı sıradaki yerini almıştır. Ülkemiz Avrupa çipura-levrek pazarının dörtte birini karşılayarak Avrupa Birliği ülkeleri arasında ilk sıradaki yerini almıştır. Bu gelişmedeki en büyük pay sektöre sağlanan destekler, yetiştiricilikte son teknolojinin kullanılması ve ürün kalitesinin yüksek olması, su ürünleri yetiştiriciliğine daha fazla üretim alanı ayrılması etkili olmuştur (Coşkun ve ark., 2011).

Ülkemizde 423 adet su ürünleri kooperatifi, 7 adet bölgesel kooperatif birliği ve 1 adet merkezi birlik su ürünleri alanında faaliyet göstermektedir (Anonim, 2007). Türkiye’de su ürünleri sektöründe avcılık, üretim, işleme değerlendirme, satış pazarlama alanlarında yaklaşık 250.000 kişi çalışmaktadır. Ülkemizde protein kaynakları bakımından zengin birçok balık türü bulunmasına rağmen halkın balık tüketim alışkanlığı yeterince gelişmediğinden bu zengin protein kaynaklarından yeterince faydalanılmadığını görülmektedir. Türkiye’de kişi başına balık tüketimi 2015 yılında 6.2 kg iken, 2016 yılında %11.5 düşüş göstererek 5.4 kg olmuştur. Kişi başı ortalama balık tüketiminin dünyada 16 kg, Avrupa’da ise 22 kg olduğu göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde balık tüketim alışkanlığının çok düşük olduğu

anlaşılmaktadır. Ülkemizde kişi başı balık tüketiminin düşük olmasının nedenlerinden biri de balık dışındaki su ürünleri tüketim alışkanlığının yok denecek kadar az olmasıdır (TAGEM, 2018).

1380 Sayılı su ürünleri kanununun çıkarılması ile birlikte ülkemizde su ürünleri yönetim yetkileri Tarım Bakanlığı'nın sorumluluğuna verilmiştir. Bakanlık su ürünleri alanında Kanun, yönetmelik ve tüzükler, avcılık, yetiştiricilik, denetim, kirlilik kontrolü, perakende satış yerleri kontrolü, balıklandırma, ithalat-ihracat işlemleri, üretim izni, teşvik ve desteklemeler, kaynakların korunması gibi tüm faaliyetleri düzenlemektedir. (Anonim, 2007).

1.3 Türkiye’de Geçmişe Dönük Su Ürünleri Kamu Örgütlenmeleri

Su ürünleri kamu yönetimi; Cumhuriyet döneminden itibaren Tarım Bakanlığı bünyesine alınana kadar farklı Bakanlıklar arasında dağılım göstermiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği dönemde su ürünleri yönetimi nizamnamelerle yönetilmiş; 1939 yılında su ürünleri yönetim yetkileri Ulaştırma Bakanlığına devredilmiştir. Su ürünleri avlanma yerlerinin kiralama işlemi Maliye Bakanlığı tarafından yapıldığından su ürünleri yönetim yetkisi Ulaştırma Bakanlığından alınarak Maliye Bakanlığına verilmiştir. Maliye Bakanlığı su ürünleri yönetimi konusunda pek varlık gösteremediğinden yönetim yetkilerini 1950 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alan Balıkçılık ve Avcılık İşleri Genel Müdürlüğüne devretmiştir. 1971 yılında Su ürünleri yönetimi Tarım Bakanlığına verilerek su ürünleri yönetimi tek elde toplanmış ve günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün görev ve tanımlaması; 1971’de yürürlüğe giren Su Ürünleri Kanunu çerçevesinde düzenlenmiştir (Anonim, 2001).

1.4 Türkiye’de Geçmişe Dönük Su Ürünleri Kamu Desteklemeleri

Ülkemizde 1942 yılında Ticaret Bakanlığı ve Halk Bankası tarafından su ürünleri üretiminin artırılmasına yönelik bir çalışma programı hazırlanmıştır. Bu çalışma ile ilk kez su ürünleri alanında üretim ve işleme yatırımlarına kredi sağlama konusunda Halk Bankası yetkilendirilmiştir (Ünal ve Yercan, 2006). Ayrıca DP (Demokrat Parti) hükümeti döneminde balıkçılığın geliştirilmesi ve sorunların çözümü konusunda bir takım tedbirler alınmıştır.

Bu tedbirler kapsamında:

- Balık nakliyesi için Devlet Demiryollarınca düşük tarife uygulanmıştır.
- Marshall Yardımları kapsamında 1949-1950 yılı programında Ülkemiz balıkçılığının kalkındırılması amacıyla iki buçuk milyon dolar tahsis edilmiştir.
- Su ürünleri işleme fabrikalarının modernizasyonu ve büyütülmesi için iki buçuk milyon dolar ödeneğe ek olarak Marshall Yardımları kapsamında iki yüz bin dolar daha tahsis edilmiştir.
- Maliye Bakanlığı tarafından alınan yüzde on iki oranında su ürünleri vergisi kaldırılmıştır.
- İstanbul'da bir Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü kurulmuştur.
- Kırmızı havyar satışındaki kota kaldırılmıştır.
- Balıkçılık malzeme ve teçhizatının ithal edilmesinde kolaylıklar sağlanmıştır.
- Su Ürünleri üretimin artırılması ve balıkçılığın geliştirilmesi amacıyla haberleşme cihazları kurulmuştur (Yurtoğlu, 2017).

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Su Ürünleri Kamu Örgütlenmesi Tarihsel Süreci

Cumhuriyet döneminin kuruluş yıllarında su ürünleri hizmetleri nizamnamelerle yönetilmiştir. 1934 yılında kurulan Deniz Mahsulleri Avcılığı Müdürlüğü su ürünleri yönetimi konusunda oluşturulan ilk kamu örgütlenmesi olmuştur. Ekonomi Bakanlığı bünyesinde kurulan Deniz Mahsulleri Avcılığı Müdürlüğü Su ürünleri yönetimi konusunda bir varlık gösteremediğinden 1939 yılında su ürünleri yönetimi Ulaştırma Bakanlığına devredilmiştir. Su ürünleri yönetimi konusunda çalışma alanı kısıtlı kalan Ulaştırma Bakanlığının yetkileri avlanma yerlerini kiralama görevini yerine getiren Maliye Bakanlığına devredilmiştir. 1950 yılına kadar su ürünleri yönetimi Maliye Bakanlığı tarafından yerine getirilmiş ancak su ürünleri avlak yerlerinin kiralanması dışında su ürünleri yönetimi konusunda çok fazla katkısı olmamıştır. Su ürünleri yönetim yetkisi Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alan Avcılık İşleri Genel Müdürlüğüne 1950 yılında devredilmiştir. Ülke balıkçılığı 1950 yılından 1970 yılına kadar, Su Ürünleri ve Avcılığı İşleri Müdürlüğü tarafından idare edilmiş, bu dönemde kaynaklarımız yeterince değerlendirilememiş ve av miktarında düşüşler görülmüştür. Avcılık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen su ürünleri kongresinde mevzuat değişikliği konusunda kararlar alınmış, alınan kararlar hükümete sunulmuş ancak hükümetin meclise getirdiği kararlar TBMM tarafından reddedilmiştir. 1969 yılı itibariyle Su ürünleri konusunda geniş çaplı bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Su ürünleri hizmetleri Cumhuriyetin ilk yıllarında nizamnamelerle yönetildiğinden su ürünleri konularında birçok anlaşmazlık ve sorun yaşanmıştır. 1970 yılına kadar su ürünleri yönetimi konusunda yetkilendirilen Bakanlıklar su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliğine fazla bir katkı sağlayamadığı gibi hizmet kargaşası sorunu da çözülememiştir (Anonim, 2001). 1971 yılında su ürünleri kanununun yayınlanmasıyla birlikte su ürünleri yönetim yetkileri Tarım Bakanlığına verilmiş, yayınlanan tüzük ile Bakanlığa;

- Üreticilere ruhsat verilmesini sağlamak,
- Stok dengesinin korunması için tedbirler almak,
- Su ürünleri yatırımı yapmak isteyenlerin projelerini incelemek ve uygun olanlara onay vermek,

- Su kaynaklarında bilimsel çalışmalar yapmak ve incelemelerde bulunmak,
- Su kirliliğini engelleyici önlemler almak,
- Kooperatif kurulumu ve üyeliğini teşvik etmek,
- Mevcut üretim yatırımlarını desteklemek, yeni yatırımları teşvik etmek,
- Su ürünleri alanında bilimsel çalışmalar yapılmasını sağlamak,
- Av araç gereç standartlarını belirlemek ve denetimini yapmak,
- Su ürünleri üretim alanlarının kiralanması işlemlerini yapmak,
- Su ürünleri istatistik verilerinin oluşturulmasını sağlamak yetkileri verilmiştir.

Su ürünleri kamu hizmetleri 1971 yılına kadar farklı Bakanlıklar tarafından yönetilmiş, üretim ve avcılıkta bir ilerleme kaydedilememiştir. Su ürünleri kanununun kabul edilmesiyle su ürünleri hizmetleri tek elde toplanmış ve tüm yetkiler Tarım Bakanlığı sorumluluğuna verilmiştir. Su Ürünleri Genel Müdürlüğü bünyesinde on ilde Su Ürünleri Bölge Müdürlükleri kurularak çalışmalar daha etkin hale getirilmeye çalışılmıştır. Su ürünleri yönetimi 1983 yılında yapılan değişiklikle Genel Müdürlük seviyesinden yeniden Daire Başkanlığı seviyesine alınmış daha sonra ise; 1985 yılında yapılan düzenlemeyle TÜGEM (Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü) ile KKGM (Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü) bünyesinde Su Ürünleri Daire Başkanlığı birimleri kurulmuştur. 1986 yılında yapılan değişiklikle kanunda yer alan su ürünleri cezaları yeniden düzenlenmiştir. 2011 yılında yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı revize edilerek, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak yeniden düzenlenmiştir. Oluşturulan Bakanlık bünyesinde su ürünleri yönetimi merkezde Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Taşrada ise; Hayvan Sağlığı ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini sürdürmüş, bunun yanında 43 ilde Su Ürünleri Şube Müdürlükleri oluşturularak su ürünleri hizmetlerinin daha etkin şekilde yönetilmesine çalışılmıştır (Anonim, 2014a).

2.1.1 Kabotaj Kanunu

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra çıkarılan ilk önemli su ürünleri mevzuatı 1926 yılında çıkarılan Kabotaj Kanunu'dur. Bu kanun ile karasularımızda balıkçılık faaliyetinde bulunma hakkı Türklere verilmiştir (Aksungur, 2004).

2.1.2 Maliye Bakanlığı

Kamuya ait su kaynaklarının kiralama işlemleri Maliye Bakanlığı tarafından yapıldığından su ürünleri kamu hizmetleri yetkisi de 1928 yılında Maliye Bakanlığına verilmiştir. 1928-1934 yılları arası su ürünleri yönetim hizmetleri Maliye Bakanlığı tarafından yerine getirilmiş ancak; avlanma yerlerinin kiralanması dışında su ürünleri üretimine fazla bir katkı sağlayamamıştır (Anonim, 2001).

2.1.3 Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Müdürlüğü

Ülkemizde ilk su ürünleri kamu örgütlenmesi 1934 yılında Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile başlamıştır. Ülkemiz su kaynaklarında üretim yerlerinin belirlenmesi, su kaynaklarının korunması, stok dengesinin sağlanması, avcılık araç gereçlerinin standartlarının belirlenmesi, avcılık sonrası kayıpların azaltılmasına yönelik işleme tesislerinin kurulmasının teşvik edilmesi, avcılık gemilerine soğuk depo odalarının kurulması, su kirliliğinin önlenmesi, su kaynaklarında bilimsel çalışmalar yapılması, eğitim programlarının oluşturulması kurumun başlıca görevleri arasındadır (Yurtoğlu, 2017).

Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Müdürlüğü kurulması ile avcılık bir nizama bağlanmış ve mevcut su ürünleri stokları korunmaya çalışılmıştır.

2.1.4 Ulaştırma Vekâleti

Deniz Mahsulleri ve Avcılığı Genel Müdürlüğü'nün su ürünleri üretimine fazla bir katkısı olmadığı düşünülerek 1939 yılında su ürünleri yönetim hizmetleri yetkisi Ulaştırma Bakanlığına devredilmiştir (Anonim, 2001).

2.1.5 Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı

Ulaştırma Bakanlığının su ürünlerine katkısının sınırlı kaldığı düşünülerek yönetim yetkileri 1950 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alan Balıkçılık ve Avcılık İşleri Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. 1950 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Et ve Balık Kurumu kurularak ulusal balıkçılığın kalkınması ve su ürünleri sanayisinin gelişmesi sağlanmıştır. Et ve Balık Kurumu su ürünleri araştırma ve geliştirme konularında Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü ile birlikte araştırma projelerinin yürütülmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Su ürünleri alanında bilimsel çalışmalar yapılmış, avcılık sonrası kayıplar minimize edilerek sektörün gelişmesinde önemli katkılar sağlanmıştır (Anonim, 2001).

2.1.5.1 Balıkçılık ve Avcılık İşleri Genel Müdürlüğü

1950 yılında kurulan Balıkçılık ve Avcılık İşleri Genel Müdürlüğü, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak av yasaklarını uygulama görevini yerine getirmiştir (Anonim, 2001).

2.1.5.2 Su Ürünleri Kongresi'nin Toplanması

1950 yılında Ülkenin su ürünleri sektörünün geliştirilmesi ve üretimin artırılması amacıyla Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından bir kongre düzenlenmiştir. Toplantıya, su ürünleri avcılığı yapanlar, yetiştiricilik yapan üreticiler, av malzemeleri üreticileri ve yetiştiricilik malzemeleri üreticileri, balık hali temsilcileri ile su ürünleri iştikakçıları katılmıştır. Toplantı sonucunda ülke balıkçılığının kalkındırılması programının tespit edilmesi gerektiği, su ürünleri avcılığının yetersiz olduğu, takip edilen avcılık yöntemlerinin su ürünlerine zararlı olmadığı aksine stoklarda artış sağlandığı kararı alınmıştır. Ayrıca kongrede; kamu aracılığıyla sektöre kredi sağlanması, bilimsel çalışmalar yapılması üzerinde durulmuştur (Saygun, 1951).

2.1.5.3 Et ve Balık Kurumunun Kurulması

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde ülkemiz balıkçılığında hasat ve avcılık sonrası kayıpların önlenmesi amacıyla 1952 yılında Ankara'da 40 milyon TL sermaye ile kurulmuştur. Et ve Balık Kurumunun kurulması ile birlikte Zeytinburnu kombinasında günlük 20 ton balık işleyecek kutu konserve fabrikası ve teneke kutu üretim tesisi kurulmuştur (İnal, 1955).

1990'lı yıllarda 35 iş yerinde faaliyet gösteren kurumun 18 işletmesi satılmış, 5 işletmesi kamu kurumlarına bedelsiz olarak devredilmiş, 3 işletmesi ise kapatılmıştır.

1993 yılında Yüksek Planlama Kurulu kararı ile kurumun adı değiştirilerek Et ve Balık Ürünleri A.Ş. adını almıştır. 2005 yılında yayınlanan kararname ile kurumun adı Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü olarak yeniden düzenlenmiştir. 2013 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile kurumun adı Et ve Süt Kurumu olarak değiştirilmiştir.

Et ve balık kurumunun kurulmasıyla hasat sonrası kayıplar engellenmiş, ürün raf ömrü uzatılmış, su ürünleri sektöründe ilave istihdam sağlanmıştır.

Şekil 2.1 Et ve Balık Kurumu (Anonim, 2019a)

2.1.6 Tarım Bakanlığı

2.1.6.1 Su Ürünleri Şube Müdürlüğü

1965 yılında Tarım Bakanlığı bünyesinde Su Ürünleri Şube Müdürlüğü kurularak, su ürünleri hizmetleri Tarım Bakanlığı bünyesine alınmış ve tek elde toplanmıştır (Arpa, 2003). Sektör sorunlarının hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulması sağlanmıştır.

2.1.6.2 Su Ürünleri Kanunu

Su ürünleri hizmetlerinin nizamnamelerle yönetilmesinde birçok sorunla karşılaşılması ve FAO bünyesinde balıkçılıkla ilgili bir alan oluşturulması ile ülkemizde de su ürünleri alanında kapsamlı bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. Su ürünleri yönetimi konusunda yaşanan sorunların çözümü, üretim ve avcılığın artırılması ve etkin denetimlerin sağlanması amacıyla 1971 yılında 1380 sayılı su ürünleri kanunu yayınlanarak yürürlükteki yerini almıştır (Anonim, 2001).

Bu kanuna istinaden hazırlanan tüzükle su ürünleri yetkileri belirlenmiştir;

- ✓ Su ürünleri ile iştikal edenlere ruhsat verilmesini sağlamak,
- ✓ Su ürünleri stoklarının kontrolü ve korunması için gereken önlemleri almak,
- ✓ Su ürünleri yatırımı yapmak isteyenlerin projelerini incelemek ve uygun olanlara onay vermek,
- ✓ Su kaynaklarında etüt ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak,
- ✓ Su kaynaklarının kirlenmesini önleyici tedbirleri almak ve aldırarak,
- ✓ Kooperatifçiliği teşvik etmek,
- ✓ Su ürünleri yatırımlarını desteklemek, yeni yatırımları teşvik etmek,

- ✓ Su ürünleri eğitim ve öğretimi ile ilgili tedbirleri almak,
- ✓ Av araç-gereçlerinin haiz olması gereken asgari vasıf ve şartlar ile bunların kullanma usul ve esaslarını belirlemek ve üreticilere tanıtmak,
- ✓ Su ürünleri üretim yerleri, balıkçı barınakları, çekek yerleri ve üst yapılarının kiralanması ile ilgili esasları belirlemek.

Su ürünleri ile ilgili bilgi ve belgeleri toplayıp değerlendirmek görevi ilgili Bakanlığa verilmiştir. 1971 yılında yayınlanan su ürünleri kanunu ile Osmanlı döneminde doğal kaynakların korunması amacıyla çıkarılan nizamnameler yürürlükten kaldırılmıştır.

Su ürünleri kanununun çıkarılmasıyla birlikte yönetim yetkisi Tarım Bakanlığına verilmiş ve yönetim hizmetleri tek elde toplanmıştır (Aksungur, 2004).

2.1.6.3 Su Ürünleri Genel Müdürlüğü

Su ürünleri kanununun uygulamaya konulması ile 1971 yılında Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Genel Müdürlüğe bağlı olarak 10 ilde Bölge Müdürlükleri oluşturulmuştur. Su ürünleri yönetim hizmetlerinin Genel Müdürlük düzeyinde faaliyet gösterdiği dönemde balıkçılığın alt yapısı olan balıkçı barınaklarının yapımına devam edilmiş, avlanılan ürün miktarı artmış ve yetiştiricilik teşvik edilerek üretim artışı sağlanmıştır. 1983 yılında yeni bir düzenlemeyle Su Ürünleri Genel Müdürlüğü tekrar daire başkanlığı seviyesine dönüştürülmüştür (Anonim, 2001).

2.1.6.4 Su Ürünleri Daire Başkanlığı

Su Ürünleri Daire Başkanlığı; 1985 yılında kaldırılarak su ürünleri hizmetleri Bakanlığın ilgili Genel Müdürlüklerine dağıtılmış, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ile Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nde Su Ürünleri Daire Başkanlığı birimleri kurulmuştur (Aksungur, 2004).

2.2 Su Ürünleri Kamu Yönetiminde Mevcut Durum

Su ürünleri kamu hizmetleri; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Su Ürünleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülmekteyken; 2018 yılında yapılan bir düzenleme ile Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı birleştirilerek Tarım ve Orman Bakanlığı adını almıştır. Bakanlık bünyesinde merkezde Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Taşrada ise Su Ürünleri Genel Müdürlüğüne bağlı 42 İlde kurulan Su Ürünleri Şube Müdürlükleri, diğer yerlerde

ise Hayvan Sağlığı Şube M¼d¼rl¼kleri b¼nyesinde su ¼r¼nleri faaliyetleri y¼r¼t¼lmektedir. Su ¼r¼nleri hizmetleri 1380 sayılı su ¼r¼nleri kanunu kapsamında y¼netilmektedir. Bakanlığın birleŐtirilmesiyle su ¼r¼nleri y¼netiminde iki Bakanlıktaki farklı yetkiler de birleştirilerek su ¼r¼nleri y¼netimi daha etkin hale getirilmiŐtir. (Anonim, 2001).

2.2.1 1380 Sayılı Su ¼r¼nleri Kanunu

1971 yılında çıkarılan kanunla ¼retimden pazarlamaya kadar balıkçılıkla ilgili t¼m hizmetler bu kanun kapsamına alınmıştır. 2003 yılında su ¼r¼nleri kanununda d¼zenlemeye gidilmiŐ ve Su ¼r¼nleri Y¼netmelięi, Su ¼r¼nleri Avcılığını D¼zenleyen Sirk¼ler, Su ¼r¼nleri Toptan ve Perakende Satış Yerleri Y¼netmelięi ile Balıkçı Barınakları Y¼netmelięi bu Kanuna dayanılarak çıkartılmıŐtır (Anonim, 2007).

2.2.2 Tarımsal ¼retim ve Geliştirme Genel M¼d¼rl¼ę¼ (T¼GEM)

Su ¼r¼nleri ¼retim alanlarının verimli Şekilde kullanılması için projeler hazırlamak, bu amaçla tesisler kurmak ve kurulması için yatırımcıları teşvik etmek g¼revlerini Tarımsal ¼retim ve Geliştirme Genel M¼d¼rl¼ę¼ yerine getirmektedir. 1994 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile yapılan bir anlaŐmayla balık yetiştiriciliğinin geliştirilmesi ve yaygınlaŐtırılması amacıyla baraj g¼l¼n¼n y¼zey alanının %1'lik kısmı su ¼r¼nleri yetiştiriciliğine ayrılmıştır. B¼ylece baraj g¼llerinde kafeslerde yaygın olarak alabalık yetiştiriciliğine başlanmıştır. Baraj g¼llerinin iç su balıkçılığına açılmasıyla birlikte ¼zellikle alabalık yetiştiriciliğinde ¼nemli miktarda ¼retim artıŐları olmuştur (Anonim, 2001).

2.2.3 Koruma Kontrol Genel M¼d¼rl¼ę¼ (KKGM)

Koruma ve Kontrol Genel M¼d¼rl¼ę¼; Su ¼r¼nleri Dairesi Başkanlığı, Su ¼r¼nleri Hijyeni ve Balık Hastalıkları ile M¼cadele Őubesi, Su ¼r¼nleri Kontrol Őubesi, Balıkçılık Yapıları ve Teknolojisi Őubesinden oluŐmaktadır. Su ¼r¼nleri Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Koruma ve Kontrol Genel M¼d¼rl¼ę¼'n¼n başlıca g¼revleri; kirlilik kontrolleri yapmak, işleme tesislerini hijyen açısından denetlemek, avcılık ruhsatlarını vermek, çalışma izinlerini vermek, ihracat işlemlerini d¼zenlemek ve gerekli kontrolleri yapmak, kalıntı kontrol ve denetimlerini yapmak, barınaklarla ilgili iŐlem ve kontrolleri gerçekleŐtirmek, avcılıkla ilgili esasları belirlemektir (Anonim, 2001).

2.2.4 Tarımsal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ (TAGEM)

Su kaynaklarında verimlilik açısından durum tespiti yapmak, bilimsel araştırmalar yapmak, ¼retim artırılmasına y¼nelik çalışmalar ve planlamalar yapmak, yetiştiricilikte t¼r çeşitliliğini artırmaya y¼nelik araştırma enstit¼lerinde ¼retim yapmak, su ¼r¼nleri işleme, avlama ve yetiştiricilik teknolojilerinin geliştirilmesine y¼nelik çalışmalar yapmak, balık hastalıklarının tedavilerine y¼nelik bilimsel çalışmalar gerçekleştirmek, kirliliğin ¼nlenmesine y¼nelik çalışmalar yapmak g¼revleri Tarımsal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼ tarafından yerine getirilmektedir (Arpa, 2003).

2.2.5 Teşkilatlanma ve Destekleme Genel M¼d¼rl¼ę¼ (TDGM)

Su ¼r¼nleri Birlik ve Kooperatiflerinin kurulmasının teşvik edilmesi, kooperatif ve birliklerin izin işlemlerinin gerçekleştirilmesi, kontrol ve denetimlerinin yapılması, kooperatifler b¼nyesinde faaliyette bulunan tesislerin işletilmesine yardımcı olunması, araştırma yapılması konularında teknik ve mali destekte bulunulması, proje yapılmasının sağlanması Teşkilatlanma ve Destekleme Genel M¼d¼rl¼ę¼n¼n g¼revleri arasındadır (Anonim, 2007).

2.2.6 Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığının g¼revi; ¼lkemizdeki su ¼r¼nleri mevzuatının Avrupa Birliği mevzuatına uyumunu koordine etmektedir (Anonim, 2001).

2.2.7 Orman Bakanlığı

Orman Bakanlığı; Orman sınırları içerisinde yer alan g¼l, akarsu ve g¼letlerde sportif amaçlı avlanma, bu alanlarda yetiştiricilik ¼retimini teşvik etme, dağlık alanlarda turistik aktiviteler geliştirme, su kaynaklarında yaban hayatı koruma, olta balıkçılığını geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmalarında faaliyet g¼stermektedir (Anonim, 2007).

2.2.8 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Devlet Su İşleri su ¼r¼nleri faaliyetlerini İşletme ve Bakım Dairesi Başkanlığı koordinat¼rl¼ę¼nde, B¼lge M¼d¼rl¼kleri b¼nyesinde kurulmuş olan su ¼r¼nleri birimlerince yerine getirilmektedir (Anonim, 2007).

Tarım Bakanlığı ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü arasında yapılan bir anlaşma ile baraj göl alanının %1'i balık yetiştiriciliğine ayrılmıştır. Bu sayede özellikle alabalık üretimi hızlı bir şekilde artış göstermiştir. (Anonim, 2001).

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü kontrolü altındaki göl ve göletlere balıklandırma çalışmaları yapmak, baraj göllerinde balık geçiş noktalarının yapım ve kontrollerini yapmak, stok durum kontrollerini tespit etmek görevini üstlenmiştir.

2.2.9 Çevre Bakanlığı

Çevre Bakanlığının su ürünleri ile ilgili görevleri; su kaynaklarında kirliliğin önlenmesinden ve yetiştiricilik yapılmak üzere hazırlanan yatırım projelerine ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) raporunun verilmesinden sorumludur (Anonim, 2001).

2.2.10 Maliye Bakanlığı (Milli Emlak Genel Müdürlüğü)

Kamu tasarrufunda bulunan su kaynaklarının avcılık ve üretim amaçlı kiralanması işlemleri Maliye Bakanlığı bünyesinde Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir (Anonim, 2001).

2.2.11 İçişleri Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı

İçişleri Bakanlığına bağlı Sahil Güvenlik Komutanlığı; Özellikle kaçak avcılıkla mücadele ederek stok dengesinin korunmasını sağlamaktadır (Anonim, 2001).

2.2.12 Denizcilik Müsteşarlığı

Deniz ve tatlı su kaynaklarında kurulumu planlanan yetiştiricilik tesislerinin seyrüsefer açısından herhangi bir engel teşkil edip etmediğini proje aşamasında değerlendirmekle sorumludur (Anonim, 2001).

2.2.13 Sağlık Bakanlığı

Su ürünlerinin çevre ve gıda sağlığı açısından denetim ve kontrolü Sağlık Bakanlığınca yapılmaktadır (Anonim, 2001).

2.2.14 Ulaştırma Bakanlığı, Demiryolu, Limanlar ve Hava Meydanları (DLH) Genel Müdürlüğü

Balıkçılığın alt yapısını oluşturan balıkçı barınaklarının inşası Tarım ve Orman Bakanlığı'nın talepleri doğrultusunda Ulaştırma Bakanlığı tarafından yapılmaktadır (Anonim, 2001).

2.2.15 Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın su ürünleri ile ilgili görevleri yerine getirme yetkisi Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Taşrada ise İl Tarım müdürlükleri bünyesinde Su Ürünleri Şube Müdürlüğü ve Hayvan Sağlığı Şube müdürlükleri bünyesinde su ürünleri iş ve işlemleri gerçekleştirilmektedir (Anonim, 2011).

2.2.15.1 Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü

Tarım Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Su Ürünleri Genel Müdürlüğü;

- Denizlerde ve tatlı sularda sürdürülebilir balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği ile avcılığının esaslarını belirlemek ve bunları teşvik etmek.
- Balıkçı barınakları ve balıkçılık altyapı tesisleri kurulması, işletilmesi ve denetlenmesine ilişkin usul esasları belirlemek ve denetim yapmak.
- Balıkçılık ve su ürünleri kaynaklarını korumak, koruma, üretim ve yetiştiricilik alanlarını belirlemek ve bu alanları zararlardan koruyacak tedbirleri almak.
- İthal ve ihraç edilecek balıkçılık ve su ürünleri ile girdilerine ilişkin esasları belirlemek.
- Balıkçılık ve su ürünleri üretim kaynaklarının geliştirilmesi ve verimliliğin artırılması ile ilgili faaliyetlerde bulunmak, kontrol ve denetimleri yapmak ve yaptırmak.
- Balıkçılık ve su ürünleri üretiminin ve verimliliğin artırılması için gerekli girdilerin tedarikine ilişkin tedbirleri almak.
- Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğine uygun istihsal sahalarına ilişkin esasları belirlemek, istihsal vasıtalarının asgari vasıf ve şartlarını, kiralama ve kullanılma esaslarını belirlemek.
- Balıkçılık ve su ürünleri üretim, geliştirme ve araştırma projeleri ile ilgili çalışmalar yapmak.
- Balıkçılık, su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği ile ilgili bilgi sistemi oluşturma görevlerini yerine getirmektedir.

Bu görevleri yürütmek üzere Balıkçılık ve Su ürünleri Genel Müdürlüğü'nde;

- Avcılık ve Kontrol Daire Başkanlığı
- Yetiştiricilik Daire Başkanlığı
- Kaynak Yönetimi ve Balıkçılık Yapıları Daire Başkanlığı
- İstatistik ve Bilgi Sistemleri Daire Başkanlığı
- İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı kurulmuştur.

Bakanlığa bağlı her ilde Tarım İl Müdürlüğü bulunmaktadır. Taşrada ise su ürünleri hizmetleri Hayvan Sağlığı Şube Müdürlükleri ve Su Ürünleri Şube Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir (Anonim, 2014a).

2.3 Su Ürünleri İle İlgili Diğer Kuruluşlar

2.3.1 T.C. Ziraat Bankası

Su ürünleri ile ilgili üretim, avcılık, işleme, pazarlama konularındaki yatırımlara kredi sağlama görevi Ziraat Bankası tarafından yerine getirilmektedir (Anonim, 2001).

2.3.2 Devlet İstatistik Enstitüsü

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) tarafından su ürünleri avcılığı ve yetiştiricilik üretimine ilişkin elde edilen istatistiki veriler 1967 yılından bu yana her yıl düzenli olarak yayınlamak su ürünleri sektörü ile paylaşılmaktadır (Anonim, 2001).

2.3.3 Türk Standartlar Enstitüsü (Su Ürünleri Standartları)

Su ürünleri ile ilgili üretim, avcılık, araştırma ve işleme sanayinde kullanılan alet ekipman ve malzeme standartları Türk Standartlar Enstitüsü'nce hazırlanmaktadır (Anonim, 2001).

2.3.4 T.C. Deniz K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı

Deniz araştırma ve faaliyetleri ile ilgili bilgilerin derlenmesi, koordinasyonu ve izlenmesini T.C. D.K.K. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığınca yerine getirilmektedir (Anonim, 2001).

2.3.5 Balıkçılık Alt Yapıları

Su ürünleri sektöründe faaliyet gösteren gemi ve teknelerin su ve buz gibi önemli ihtiyaçlarının karşılanması, avlanan balıkların karaya çıkışı, denetimlerinin yapılması gibi konularda balıkçı barınakları önemli balıkçılık altyapılarıdır. Ulaştırma Bakanlığı tarafından kıyı bölgelerimizde su ürünleri sektörüne hizmet vermesi

amacıyla 326 adet balıkçı barınağı inşa edilerek faaliyete geçirilmiştir (Anonim, 2001).

2.4 Su Ürünleri Kamu Desteklemeleri

Devlet yardımları; üretime yönelik girdilerde üreticiye destek sağlayarak maliyetleri düşürme yardımlarıdır. Başka bir ifadeyle bir işletmenin üretim ya da faaliyet alanını genişletmek, rekabet gücünün artırılmasını sağlamak amacıyla yapılan destekler ve kalkınmaya yönelik geri ödemesiz yapılan yardımlardır. Yapılan devlet destekleri üretimin artırılması ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla yapılmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği ve avcılığına verilecek kamu desteklemeleri yıllık olarak Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanan Hayvancılık Destekleme Kararnamesi ile belirlenir. Su ürünleri desteklemelerinden faydalanacak üreticiler su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı olmak zorundadır (Çavdar, 2009).

Su ürünleri kamu destekleri ile halkın güvenilir gıdaya ulaşması, üreticilere maliyetler konusunda destek olunması, yeni türlerin yetiştiriciliğinin teşvik edilmesinin sağlanması, üretimin artırılarak sektörde iş olanaklarının artırılması, üreticilerin yeni teknolojilerle üretim yapmalarının sağlanması, üretim sonrası kayıpların azaltılması, işleme tesislerinin teşvik edilerek ürünlerin raf ömrünün uzatılması amaçlanmıştır.

Su ürünleri desteklemeleri kapsamında üreticiler; Hasat edilen ürün, yavru balık, yeni türler ve örgütlenme desteklerinden faydalandırılmaktadır. Ayrıca; su ürünleri işletmelerine, %50'si kamu desteği olmak üzere Tarım Sigortası Prim Desteği de verilmektedir. Bunun yanında, üreticilere su ürünleri yatırımlarında kullanılmak üzere yatırım ve işletme kredisi kullandırılmaktadır (Çavdar, 2009). Bakanlar Kurulu Kararı ile ilk defa 2003 yılında su ürünleri yetiştiricilik sektörüne 5 milyon TL destekleme tutarı ayrılmıştır. Tarım Bakanlığı tarafından bu kapsamda 2003 yılında 127 adet çipura, levrek ve alabalık işletmesine yaklaşık 1 milyon TL destekleme ödemesi yapılmıştır. Su ürünlerine ayrılan avcılık ve yetiştiricilik destekleri hayvancılığa verilen toplam desteğin %1.3'ünü geçmemektedir. Muğla, İzmir, Elazığ, Trabzon, Burdur, Denizli, Kayseri ve Malatya üretim miktarlarına göre su ürünleri desteklemelerinden en fazla yararlanan illerdir. Uygulanan teşvik ve destekler, uluslararası yükümlülüklerle uyumlu hale getirilmeli, avcılık ve

yetiştiricilikte rekabeti geliştirmeye yönelik AR-GE, is güvenliği, ürün kalitesinin artırılması ve stokların korunmasına yönelik konularda dolaylı olarak desteklenmelidir (Anonim, 2014a).

2.4.1 Erken Cumhuriyet Döneminden Günümüze Su Ürünleri Desteklemeleri

Ülkemizde 1942 yılında Ticaret Bakanlığı ve Halk Bankası tarafından su ürünleri faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik bir çalışma programı hazırlanmıştır. Bu programla, su ürünleri işleme sanayinin kurulması ve balık yağı fabrikalarının kurulması gibi yatırımların kredi ile desteklenmesi yetkisi Halk Bankası'na verilmiştir (Ünal ve Yercan, 2006). DP hükümeti döneminde balıkçılığın geliştirilmesi ve sorunların çözümü konusunda bir takım tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler:

- Balık taşımacılığında düşük ücret tarifesi uygulanmıştır.
- Su ürünleri üretim ve avcılığının artırılması için Marshall Yardımından 1949-1950 yılı programında 2 milyon 5 yüz bin dolar tahsis edilmiştir.
- Maliye Bakanlığı tarafından balık üreticilerinden alınan %12 oranındaki vergi kaldırılmıştır.
- Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsü kurulmuştur.
- Kırmızı havyar kotası kaldırılmıştır.
- İthal edilen balıkçılık makine ve ekipmanlarının temininde kolaylıklar sağlanmıştır.
- Balıkçılığın geliştirilmesi ve üretimin artırılması amacıyla haberleşme (telsiz) sistemi faaliyete geçirilmiştir (Yurtoğlu, 2017).

2.4.1.1 Ürün Desteklemeleri

2.4.1.1.1 Üretim Desteği

Su ürünleri sektörü ülkemizde ilk defa 2003 yılından itibaren desteklenmeye başlanmıştır.

Su ürünleri desteklemelerinden faydalanmak isteyen üreticilerden Su Ürünleri Kayıt Sistemine kaydolma, yetiştiricilik belgesine sahip olma ve birlik bulunan yerlerde birliğe kaydolma şartı aranmaktadır. Alabalık, levrek, ipura, kabuklu, çift kabuklu ve yumuşakçalar ile yeni türlerde yılan balığı, mersin balığı türleri, karides, kerevit

türleri, kalkan balığı türleri, fangri, sinagrit, mercan, lahoz, minekop, sivri burun karagöz, eşkine, sariağız, sargoz, mırmır, yayın türleri, karabalık ve deniz alabalığı türleri yavru ve ürün desteklemesi kapsamına alınmıştır (Çavdar, 2009).

2003 yılında başlayan ve bir işletme için en fazla 2000 ton/yıl ile sınırlandırılan üretim desteği 2012 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yayınlanan Tarımsal Destekleme Tebliğinde bu miktar 500 ton/yıl ile sınırlandırılmıştır. Kapasitesi 250 ton/yıl'a kadar olanlar belirtilen desteklemenin tamamını, 250 ton/yıl'dan 500 ton/yıl'a kadar olanlar ise destekleme tutarının yarısını alır kararı alınmıştır. Organik yetiştiricilik yapanlara destekleme miktarının %50 fazlası ödenir kararı alınmıştır. 2003-2012 yılları arası yetiştiricilik yapan üreticilere toplamda 837.744 milyon TL kamu desteği ödemesi yapılmıştır. 2013 yılı hayvancılık desteği kapsamında 69 ilde 1196 su ürünleri yetiştiricisi desteklemeden faydalanmıştır (Anonim, 2014b).

2014 yılı hayvancılık desteklemeleri kapsamında su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan 68 ilde toplam 985 üreticiye ait 1088 adet işletme için 98.139.569,56 TL destekleme ödemesi 2015 yılında yapılmıştır (Anonim, 2015).

2015 yılı hayvancılık desteklemeleri kapsamında, 69 ilde su ürünleri yetiştiriciliği yapmakta olan 884 üreticiye ait 988 adet işletmeye 96,2 milyon TL hak ediş karşılığında 2016 yılında ödeme yapılmıştır (Anonim, 2016).

2016 yılı su ürünleri yetiştiriciliği desteklemeleri kapsamında Su ürünleri yetiştiricilerine, alabalık yetiştiriciliğinde kilograma 0.65 TL, yeni türlerde kilograma 1 TL ve midye üretimine kilograma 0,05 TL, kapalı sistemlerde üretime kilograma 0.5 TL tutarında destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, 69 ilde su ürünleri yetiştiriciliği yapmakta olan 736 üreticiye 2016 yılı su ürünleri yetiştiriciliği desteklemeleri kapsamında 2017 yılında 43.099.951 TL toplam destek ödemesi yapılmıştır. 2017 yılı su ürünleri yetiştiriciliği desteklemeleri kapsamında Su ürünleri yetiştiriciliği yapan üreticilere, alabalık 0.75 TL/kg, yeni türler 1 TL/kg ve midye 0.05 TL/kg kapalı sistem üretim yapan üreticilere 0.5 TL/kg destekleme ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, 69 ilde su ürünleri yetiştiriciliği yapmakta olan 683 üreticiye 2017 yılı su ürünleri yetiştiriciliği desteklemelerine esas olmak üzere 2018 yılında 51.891.388,78- TL toplam destekleme ödemesi yapılmıştır (Anonim, 2018).

2.4.1.1.2 Yavru Balık Desteklemeleri

Yetiştiricilikte kullanılmak üzere kamuya ait kuluçkahanelerden veya kendi kuluçkahanelerinde ürün desteklemelerinde yer alan türlerde yavru balık üretenler ve yetiştiriciliğini kendi tesislerinde yapanlar yavru balık desteklemelerinden yararlandırılmıştır (Çavdar, 2009).

Yavru balık desteklemeleri 2012 yılına kadar yapılmış, 2012 yılında yavru balık desteği destekleme kapsamından çıkarılmıştır.

Çizelge 2.1 Yıllara Göre Toplam Su Ürünleri Desteklemeleri (BSGM, 2017)

Yıllar	Desteklenen Ürün Miktarı (kg)	Desteklenen Ürün Tutarı (TL)	Desteklenen Yavru Miktarı (Adet)	Desteklenen Yavru Tutarı (TL)	Toplam Destek Tutarı (TL)
2003	7.219.169	1.072.047	0	0	1.072.047
2004	26.289.604	10.515.842	0	0	10.515.842
2005	39.513.000	28.735.848	200.055.000	10.002.750	38.738.598
2006	63.781.000	47.579.393	225.975.000	11.298.750	58.878.143
2007	92.615.000	71.433.670	365.886.000	18.294.300	89.727.970
2008	106.757.404	72.759.049	442.220.810	19.909.356	92.668.406
2009	120.298.530	90.120.956	519.496.908	25.974.845	116.095.801
2010	150.460.650	112.017.667	703.790.669	35.509.008	147.526.674
2011	172.513.266	126.580.651	902.916.933	54.132.746	180.713.399
2012	147.907.353	93.295.428	159.451.343	8.512.456	101.807.884
2013	165.413.032	104.302.471	0	0	104.302.471
2014	152.283.836	97.724.408	0	0	97.724.408
2015	150.642.441	96.802.007	0	0	96.802.007
2016	71.148.342	43.473.719	0	0	43.473.719
Toplam	1.466.842.627	996.413.156	3.519.792.663	183.634.211	1.180.047.368

2.4.1.2 Devlet Destekli Su Ürünleri Sigortası

Denizlerde ve tatlı sularda su ürünleri yetiştiriciliği yapan tesislere yönelik devlet destekli sigorta uygulaması 2007 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bakanlar kurulu kararı ile denizlerde, göl, gölet ve kaynak sularında yetiştiricilik yapan Su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı üreticilere belirlenen şartları taşımaları koşuluyla su ürünleri sigorta primlerinin %50'si devlet tarafından karşılanmaktadır. Su ürünleri sigorta prim destekleri Bakanlık tarafından izin verilen projeler için geçerli olup, prim sigortaları havuzu tarafından karşılanmakta 5 gr. ve üzeri balıklar için uygulanmaktadır. 2007-2012 yılları arası üreticilere 770 milyon TL prim desteği ödemesi yapılmıştır (Coşkun ve ark., 2014).

Çizelge 2.2 Tar-sim Su Ürünleri Sigortası (Tar-sim, 2013)

Branş	Police Sayısı	Sigorta Bedeli (TL)	Prim (TL)	Ödenen Hasar (TL)
Su ürünleri	160	682.215.738	26.932.195	4.083.364
Tarım Genel Toplam	2.501.907	27.286.888.524	1.413.008.298	770.607.176

2.4.1.3 Faiz İndirimli Tarımsal Krediler

Ülke balıkçılığının geliştirilmesine yönelik 1942 yılında Ticaret Bankası ve Halk Bankası tarafından hazırlanan programa göre yeni tesis kurulumu, işleme, hasat sonrası kayıpların azaltılmasına yönelik yatırımlar, balık yağı tesislerinin kurulumlarında kredi sağlama yetkisi Halk bankasına verilmiştir (Hazar, 1990).

Ziraat Bankası tarafından avcılık ve yetiştiricilikte kullanılan araç gereç alımı, yakıt giderleri, ürün sevkiyat malzemeleri alımı kredi kullanım kapsamına alınmıştır (Anonim, 2001).

Su ürünleri yatırımlarına kredi sağlama yetkisi 1954 yılında Bakanlar Kurulu Kararıyla Ziraat Bankasına verilmiştir (Benlioğlu, 1955). Günümüzde kredi üst limiti 3 milyon TL olarak belirlenmiş, 2012 yılı itibariyle yetiştiricilikte %50, işletme kredilerinde ise %25 indirimli kredi verilmiştir. Kredi geri ödemeleri işletme kredisi için 24 ay, yatırım kredileri için 7 yıl olarak belirlenmiştir (Coşkun ve ark., 2014).

Çizelge 2.3 T.C. Ziraat Bankası Sübvansiyonlu 2002-2013 yıllarında kullanılan su ürünleri kredisi miktarları (Coşkun ve ark., 2014)

Yıllar	Kullandırılan İşletme Kredisi (TL)	İşletme Kredisi Kullanan Üretici Sayısı (Adet)	Kullandırılan Yatırım Kredisi Miktarı (TL)	Yatırım Kredisi Kullanan Üretici Sayısı (Adet)	Toplam Miktar (TL)
2002	1.487.454	-	235.782	-	1.723.236
2003	1.698.389	-	50.529	-	1.748.918
2004	11.119.697	-	232.139	-	11.351.836
2005	17.390.372	1.066	1.397.866	32	18.788.238
2006	28.275.622	1.415	2.647.022	46	30.922.644
2007	65.220.285	2.180	4.632.901	86	69.853.186
2008	110.610.083	4.420	6.145.300	182	116.755.383
2009	145.972.504	6.215	11.881.425	260	157.853.929
2010	201.315.200	8.475	16.746.230	302	228.061.430
2011	221.991.677	3.427	12.007.048	75	233.998.725
2012	46.392.648	1.478	2.069.750	17	78.462.398
2013	121.520.829	1.864	10.838.529	43	132.359.327
G.Toplam	972.994.760	30.540	68.884.521	1043	1.081.879.25

2.4.1.4 Kırsal Kalkınma Ekonomik Yatırım Hibe Destekleri

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2011 yılından itibaren uygulamaya konulan Kırsal Kalkınma Ekonomik Yatırım Hibe Destekleri kapsamında su ürünleri işleme ve paketlenme tesislerine yönelik destekleme kapsamında; yeni kurulumlarda ve mevcut tesislerin modernizasyonuna yönelik inşaat ve makine ekipman alımlarında, balıkçı gemilerinde soğuk depo kurulumu, kuluçkahaneler için kuluçka dolabı harcamalarının %50' si Kırsal Kalkınma Ekonomik Yatırım Hibe Destekleri kapsamında desteklenmektedir (Anonim, 2014a).

2012 yılı hibe yatırım tutarı gerçek kişiler için üst limit 150.000 TL, tüzel kişilikler için 600.000 TL olarak belirlenmiştir (Anonim, 2014a).

GTHB tarafından 2017 yılına kadar Kırsal Kalkınma Ekonomik Yatırım Hibe Destekleri kapsamında Su ürünleri işleme ve paketlenme tesislerine yönelik 56 adet projeye 16 milyon TL hibe destekleme ödemesi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2017b).

2.4.1.5 İndirimli Akaryakıt Desteği

2003 yılında yayımlanan Kararname ile Denizcilik Müsteşarlığına balıkçı tekne ve gemilerine indirimli akaryakıt desteği uygulama yetkisi verilmiştir. Destekten faydalanacak gemi ve teknelerde Türk Uluslararası Gemi Siciline ve Milli Gemi Siciline kayıtlı olma şartı aranmaktadır. Ayrıca akaryakıtı kullanacak geminin jurnaline kullanılan akaryakıtı kaydetme zorunluğu bulunmaktadır. Balıkçı gemileri, ticari yatlar ile yük ve yolcu taşıyan gemiler destekleme kapsamına alınmıştır. Akaryakıtta Özel Tüketim Vergisi 1 Ocak 2004 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. 2007 yılında indirimden faydalanan 3999 balıkçı gemisine yaklaşık 82 milyon TL destek verilmiş, 2011 yılında ise gemi sayısı 5.358'e çıkmış destekleme tutarı 137 milyon TL'ye yükselmiştir. İndirimli akaryakıt desteğinden faydalanan gemilerin %86'sını 12 metreden büyük endüstriyel balıkçı gemileri oluşturmaktadır (Anonim, 2014a).

Akaryakıt desteği avcılık maliyetlerini düşürme amacıyla verilmiş ancak avcılıkta geçen süre artmasına rağmen av miktarında önemli bir artış olmamıştır. Balıkçılara sağlanan akaryakıt desteğinin stoklar üzerinde yıkıcı etkileri olduğundan yakıt desteği, OBP kapsamında stoklar üzerindeki av baskısını artıracığı için verilmesi

yasak desteklemeler arasına alınmıştır. DTÖ'ye göre ise yakıt destekleri, stokların çöküş nedenleri arasında birinci sıradadır ve kesinlikle yasaklanmalıdır görüşündedir (Pauly, 2006).

Çizelge 2.4 Yıllara göre ÖTV'siz yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı (Anonim, 2014a)

Yıllar	Yararlanan Balıkçı Gemisi Sayısı (Adet)	Kullanılan Yakıt (Ton)	Yapılan Destek (TL)
2006	3.783	85.484	84.421.667
2007	3.999	81.829	82.908.757
2008	4.130	79.095	87.061.472
2009	4.121	86.893	105.367.782
2010	4.817	88.129	128.751.622
2011	5.358	89.027	137.043.503
TOPLAM	26208	655.687	755.318.803

Çizelge 2.5 Boy uzunluk gruplarına göre yakıt desteği alan gemi sayısı ve sağlanan destek miktarı (Anonim, 2014a)

Boy Grupları	Sayı	Ötv	Oran %
<12	3.762	22.314.290	16,3
12-18	738	25.068.711	18,3
18-24	463	30.032.260	21,9
24-40	360	47.609.809	34,7
40<	35	12.018.433	8,8
Toplam	5.358	137.043.538	100,0

2.4.1.6 Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılan Desteklemeler

Denizlerdeki balık stokları üzerinde var olan av baskısını azaltabilmek için ilk olarak 2012 yılında balıkçı gemilerini avcılıktan çıkaranlara destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 2012 yılında çıkarılan destekleme tebliğine göre, ruhsatlı olarak avcılık faaliyetinde bulunan 10 metre ve üzerindeki SUBİS' e kayıtlı gemiler destekleme kapsamına alınmıştır (Anonim, 2012b).

Stokların ve su kaynaklarının korunması amacıyla su ürünleri ruhsat tezkeresine sahip 12 metre ve üzerindeki balıkçı gemisi sahiplerine gemilerinin avcılıktan çıkarılması karşılığında, 12- 20 m arası gemiler için metre başına 10.000 TL, 21-30 m arası gemiler için 15.000 TL, 31 m ve üzeri gemiler için 20.000 TL destekleme ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır (Anonim, 2014a).

2013 yılında ise boyu 12 m ve daha uzun olan toplam 364 balıkçı gemisi için destekleme ödemesi yapılmıştır (Anonim, 2013).

2015 yılında filodan çıkarılan 10 metre ve daha fazla boy uzunluğuna sahip olan 191 adet balıkçı gemisi sahiplerine toplam 22.515.942 TL destekleme ödemesi yapılmıştır (Anonim, 2015).

2017 yılında 214 balıkçı gemisi sahibine 22.531.272,60 TL tutarında destekleme yapılarak gemiler avcılıktan çıkarılmıştır (Anonim, 2017b).

Çizelge 2.6 Avcılıktan çıkarılan gemi sayısı ve destek miktarı (BSGM, 2015)

Destekleme Yılı	Avcılıktan çıkarılan Gemi Sayısı (Adet)	Toplam Destek Miktarı
2013	364	62,1 milyon TL
2014	456	54 milyon TL
2015	191	22,5 milyon TL
Toplam	1011	138,6 milyon TL

2.4.1.7 IPARD Desteklemeleri

2.4.1.7.1 Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

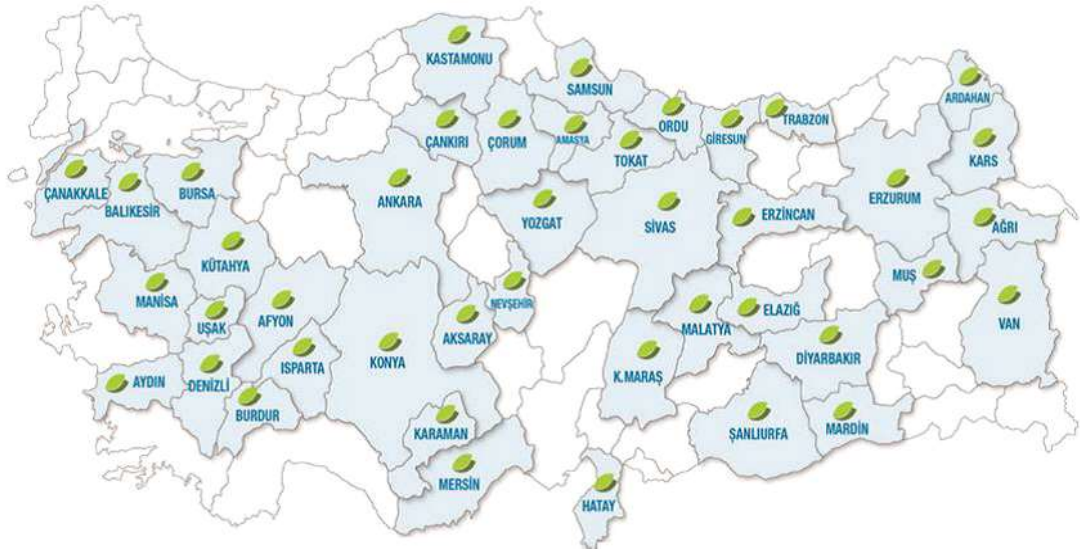
Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, 4 Mayıs 2007 tarihinde 5648 sayılı kanunla Tarım Bakanlığının ilgili kuruluşu olarak kurulmuştur. IPARD fonlarının yönetim yetkilerinin kuruma devri konusunda Avrupa Komisyonu tarafından gerekli denetimler yapılarak yetki devri gerçekleştirilmiştir. TKDK IPARD I (2007-2013) ve IPARD II (2014-2020) fonlarının kullandırılmasında tek yetkili kurum olarak yetkilendirilmiştir (Anonim, 2017a).

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Ulusal Kalkınma planları çerçevesinde kırsal alanlarda ekonomik kalkınmayı sağlamayı, kırsaldan göçü engellemeyi, AB standartlarında yatırımlarla yeni iş istihdamı oluşturmayı, mevcut yatırımları destekleyerek AB standartlarında üretim yapmayı amaçlamaktadır.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu merkez teşkilatı ve merkez teşkilatına bağlı 42 İl koordinatörlüğünde faaliyet göstermektedir (Anonim, 2017a).

TKDK, IPARD I Programı kapsamında 15 çağrı ilanı gerçekleştirmiş olup; bu çağrılarının sonucunda toplam 10.693 yatırımcı ile sözleşme imzalamıştır. Yaklaşık 6.7 milyar TL'yi bulan yatırım kapsamında, TKDK tarafından yatırımcılara 3.15 milyar TL hibe ödemesi yapılmıştır. Bu yatırımlar kapsamında, yaklaşık 57 bin kişiye istihdam sağlanmıştır. Faydalanıcılara IPARD yatırımlarının muaf tutulduğu vergiler sayesinde 1 milyar 181 milyon TL kadar dolaylı bir katkı daha sağlanmıştır. Ayrıca

IPARD fonları ile desteklenen 37 işletme 48 ayrı ülkeye yaklaşık 179 milyon TL değerinde ihracat gerçekleştirmiştir. IPARD'ın hibe bütçesinin; %75'i AB, %25'i Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Merkez teşkilatının yanı sıra 42 ilde de koordinatörlüğü bulunan TKDK, 2011'de AB tarafından akredite edilerek hibe kullandırmaya başlamıştır. 2017 yılına kadar toplam 13.945 projeye 3.6 milyar TL hibe verilmiştir. Bu hibelerle kırsalda 9.4 milyar TL yatırım yapılarak, 60.000 istihdam sağlanmıştır (Anonim, 2017a).

Şekil 2.2 IPARD hibeleri verilen İller (Anonim, 2019b)

IPARD-1 programı 2016 yılında tamamlanarak bütçenin %99'u kullanılmıştır. IPARD-I programı kapsamında, Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar tedbiri altında desteklenen Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması alt tedbiri kapsamında, toplam yatırım tutarı 58.275.680,30 TL olan 19 proje uygulanmış ve 22.501.413,36 TL hibe ödemesi gerçekleştirilmiştir. Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi tedbiri altında yer alan Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi alt tedbiri kapsamında toplam yatırım tutarı 16.165.480,89 TL olan 21 adet proje uygulanmış ve 6.022.329,13 TL hibe ödemesi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2017a).

- Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi Tedbiri

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Su ürünleri desteklemelerini Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi ile Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması olmak üzere iki farklı alt tedbir bazında gerçekleştirmektedir (Anonim, 2017a).

- Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi Alt Tedbiri

Kültür balıkçılığının geliştirilmesi alt tedbiri, kırsal alanlarda yer alan veya planlanan yatırımları kapsamaktadır. Bu alt tedbir ile kırsal alanlarda göçü engellemek, yeni iş istihdamları oluşturmak, üretimin artmasına katkıda bulunmak, kırsal alanların ekonomik düzeylerinin yükseltilmesi ve mevcut yatırımların korunması ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ekonomik faaliyetler ve çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, kırsal alanlarda büyümenin sağlanması, istihdam ve sürdürülebilir kalkınma için gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu durum, kırsal alanlarda hane halkı gelirlerini doğrudan artırarak, ekonomik ve sosyal bakımdan daha iyi bir bölgesel dengeye katkı sağlamaktadır. Üretim ve yetiştiricilik kapsamında Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi tedbiri altında bulunan Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi alt tedbiri kapsamında proje bazlı hibe desteklemesi gerçekleştirilmektedir. Spesifik kriter olarak başvuru sahibi tarımdan başka ekonomik faaliyeti bulunmayan gerçek kişi bir çiftçi veya çiftlik hane halkının bir üyesi değilse, yatırım kırsal alanlarda olmalıdır şartı aranmaktadır. Yatırım yapacak olan başvuru sahibi kırsal alanda ikamet ediyorsa ve kırsal alanda su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetinde bulunuyorsa restoran veya satış noktasının kırsal alanda olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Yatırımın sonunda; 10-200 ton/yıl yetiştiricilik kapasitesi şartı sağlanmalı ve su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip olunmalıdır. Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi Alt Tedbiri kapsamında; Alabalık, sazan, yayın balığı, kerevit, kurbağa, algler, sudak, tatlı su levreği, turna, tilapya, mersin balığı, Avrupa yılan balığı, gelin balığı (karabalık), Amerikan yayın balığı türleri desteklenmektedir. Alt tedbir kapsamında ekipman alımı, inşaat işleri, danışmanlık hizmetleri uygun harcama olarak desteklenmektedir. Özellikle balık üretme çiftlikleri için, çiftlik faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, atık su arıtma sistemleri, balık seçimi, kapalı devre sistemleri ile ilgili ekipman ve makine alımı, su ürünleri restoranları kurmak üzere ekipman alımı, havuzlar ve rezervuarların geliştirilmesi, üretim süreçlerinin etkinliğinin artırılması için ekipman, besleme, balık yemleme

veya besleme otomasyon ekipmanı optimizasyonu için ekipman alımı, su devir daim sistemleri için ekipman, yumurta ve yavru balık üretimi için kuluçkahane ekipmanı satın alınması ve inşaat işleri, üretim ve hasat konusunda kalite ve hijyen koşullarının iyileştirilmesi için ekipman alımları uygun harcamalar kapsamındadır. Bu alandaki AB standartlarına uygun olarak su ürünleri işletmelerinin yaptığı çevresel etkilerin azaltılması için ekipman, atık yönetim sistemleri, havuzlar ve rezervuarlardan serbest bırakılan suların arıtılması için ekipman ve su kalitesi parametrelerinin niteliğini izlemek için kullanılan ekipmanlardır. Hasat sonrası ürünün depolanması için küçük soğuk hava depolarının kurulması, su ürünleri işletmelerinin modernizasyonu, inşası ve genişletilmesi ve su ürünleri işletmesi ile aynı ilde yer alan su ürünleri restoranları ve satış noktalarının modernizasyonu, inşası ve genişletilmesi, kendi tüketimi için yenilenebilir enerji üretimi amacıyla makine/ekipman alımı ve inşaat işleri desteklenmektedir. Hibe desteklemesinin kamu oranı %55'dir. Kullanılan hibenin %75'i AB bütçesinden karşılanmakta %25'i ise ulusal bütçeden karşılanmaktadır. Yatırım kapsamında proje bütçesi her bir proje için uygun yatırımların toplam değeri en az 5.000 Avro ve en fazla 500.000 Avro olmalıdır. IPARD 2014-2020 dönemi içerisinde her bir yararlanıcı en fazla 4 yatırım için başvuru yapabilir ve bu tedbir için 4 yatırımın toplam bütçesi 500.000 Avroyu geçemez, 500.000 avro üzerindeki yatırım tutarı yararlanıcı tarafından karşılanır. Yararlanıcı ancak yatırımını tamamlayıp fiziki kapanışın yapılmasından sonra yeni bir başvuru yapabilir. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından yürütülen IPARD I programı kapsamında Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi tedbiri kapsamında yatırım tutarı 16 milyon TL tutarında 21 adet projeye 6 milyon TL tutarında hibe desteklemesi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2017a).

- Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanmasının Yeniden Yapılandırılması ve Topluluk Standartlarına Ulaştırılmasına Yönelik Yatırımlar Tedbiri

- Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması Tedbiri

Bu tedbir ile su ürünleri işleme konusunda ürün kaybını engellemeye yönelik yatırımların desteklenmesi amaçlanmaktadır. Mevcut su ürünleri işleme tesislerinde de modernizasyon kapsamında inşaat işleri ve makine ekipman alımları destekleme kapsamındadır. Ayrıca, işletme giderlerinin azaltılması, ürün çeşitliğinin artırılması, teknolojinin kullanılması amaçlanmaktadır. Hibe desteklemesi yapılacak projelerde

İşletmenin, yılda 100 ton ile 2.000 ton arasında su ürünleri, balık yağı, yumuşakça, çift kabuklu yumuşakça ve kabuklu deniz canlıları üretim kapasitesine sahip olması kriteri aranmaktadır. Bu alt sektör altında karada gerçekleştirilen yatırımlar desteklenmektedir. İnsan tüketimine yönelik olmayan su ürünleri ve kültür balıkçılığı ürünleri ile ilgili yatırımlar desteklenmemektedir. Fakat su ürünleri ve kültür balıkçılığı ürünlerinin (insan tüketimine yönelik olanlar) atıklarının işleme ve pazarlamaları ile ilgili yatırımlar uygun yatırımlar olarak değerlendirilmekte ve desteklenmektedir. Yatırım sonunda Ulusal ve AB standartları belgeleri ilgili kurumlardan alınarak hijyen şartları sağlanmalıdır. Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması alt tedbiri kapsamında yatırım bütçesi en az 30.000 Avro ve en çok 1.500.000 Avro aralığında olmalıdır. Projelere sağlanan destek miktarındaki AB katkı oranı %50'dir. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından yürütülen IPARD I programı kapsamında Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması tedbiri kapsamında yatırım tutarı 58 milyon TL tutarında 19 adet projeye, 23 milyon TL tutarında hibe desteklemesi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2017a).

Eylül 2018 tarihi itibarıyla TKDK tarafından Su Ürünleri İşlenmesi ve Pazarlanması alt tedbiri kapsamında toplam 28 adet sözleşme imzalanmış olup, 102 milyon yatırım tutarına karşılık 40.7 milyon TL destek miktarı karşılığı 22.5 milyon TL tutarında hibe ödemesi yapılmıştır. Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde ise toplam 34 adet sözleşme imzalanmış 31.6 milyon tutarında yatırım yapılmış ve 15.5 milyon TL destek miktarına karşılık 8.8 milyon TL tutarında hibe ödemesi yapılmıştır (Anonim, 2018).

IPARD II 2014-2020 yılları arasında 42 ilde uygulanacak olup, program kapsamında 801 milyon Avro Avrupa Birliği bütçesinden, 244 milyon Avro ulusal bütçeden olmak üzere, toplam 1 milyar 45 milyon Avro hibe destek bütçesi ayrılmıştır (Anonim, 2017b).

2.4.1.8 Göletlerin Balıkçılığa Kazandırılması Projesi

Su ürünleri açısından atıl durumda bulunan göletlerimizin üretime kazandırılması amacı ile ekonomiye ve istihdama katkı sağlanması yönünde çalışmalara Burdur, Isparta ve Antalya illerinde başlanmıştır. Ülkemiz baraj gölleri, gölet ve dalyan yerlerinde avcılık faaliyetinde bulunulmak üzere kullanım hakları Bakanlık tarafından kiraya verilmektedir. 2018 yılı sonu itibarıyla kiraya verilen avlanma

sahası 144 adet olmuştur. 15 adet lagünde su ürünleri istihsal hakkı kiralanmıştır (Anonim, 2018).

2.4.1.9 Su Ürünleri Üretimini Geliştirme Projesi

Tarım Bakanlığı tarafından, 1980 yılından itibaren uygulanmakta olan balıklandırma projesi kapsamında mevcut popülasyonun muhafazası ve artırılması, yeni açılan kaynakların en verimli şekilde değerlendirilmesi amacıyla kaynak sularımız program çerçevesinde her yıl balıklandırılmaktadır.

Trabzon Su Ürünleri Araştırma Enstitüsünde yetiştiriciliğe katkı sağlamak amacıyla üretilen 13.818 adet kalkan yavrusu üniversiteler ve özel sektör ile paylaşılmıştır (Anonim, 2007). Su kaynaklarını balıklandırma çalışmaları kapsamında 2003-2013 yılları arası 49,8 milyon adet sazan yavrusu, 10.000 adet mersin balığı yavrusu, 50.000 adet kalkan yavrusu 547 adet su kaynağına bırakılmıştır (Anonim, 2013).

Tarım Bakanlığı tarafından su kaynaklarını balıklandırma programı çerçevesinde 2016 yılında 56 ilde 561 adet su kaynağına toplam 5 milyon adet yavru sazan balığı bırakılmıştır (Anonim, 2016).

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından stoklarının takviyesi ve balık üretiminin artırılması amacıyla 2018 yılında üretimi gerçekleştirilen 6.000.000 adet sazan yavrusu 60 ilde 685 adet göl ve göletle buluşturmuştur. Yine aynı program çerçevesinde 30.000 adet granyöz, 300.000 adet çipura ve 300.000 levrek yavrusu denizlere bırakılmıştır. Balıklandırma çalışmaları kapsamında son on yılda toplam 51.000.000 adet sazan balığı, 10.000 adet mersin balığı, 103.000 adet kalkan, 5000 adet karadeniz alabalığı, 628.000 adet çipura-levrek ve 30.000 adet granyöz yavrusu su ürünleri kaynaklarına balıklandırma yapılarak doğal stok dengesi korunmaya çalışılmıştır (Anonim, 2018).

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye 8.333 km'lik kıyı şeridi ve 177.714 km uzunluğunda nehirleri bulunan üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada konumundadır. Ülkemiz hemen hemen 25 milyon ha su yüzey alanı ile su ürünleri yetiştiriciliğinde farklı türlerin yetiştiriciliği açısından uygun su kriterlerine sahip, potansiyeli oldukça yüksek bir ülkedir (Aydın ve ark., 2005).

Ülkemiz iç su kaynaklarında yoğun olarak alabalık yetiştiriciliği, denizlerimizde ise çipura ve levrek yetiştiriciliği yapılmaktadır. FAO verilerine göre, Türkiye, Dünya'da su ürünleri yetiştiriciliğinde özellikle alabalık, çipura ve levrek üretiminde en çok büyüyen üçüncü ülke konumuna gelmiştir (Coşkun ve ark., 2014).

Ülkemiz Avrupa'da bugün, alabalık üretiminde birinci sırada, çipura ve levrek üretiminde ise üçüncü sırada yer alarak büyük bir başarı göstermiştir. Bu gelişmede su ürünleri yetiştiriciliği sektörüne verilen destek ve teşviklerin, yerli sanayide sağlanan ileri teknoloji kullanımının, modern üretim tekniklerinin ve balık kalitesinde yakalanan yüksek kalite standartlarının önemli rolü olmuştur. Son yıllarda su ürünleri sektörüne sağlanan kamu destekleri ile işletmeler kayıt altına alınmış, rekabet güçleri artmış, üreticiler teknolojiden faydalanmış böylece sektörün gelişmesine önemli katkılar sağlanmıştır (Anonim, 2014a).

Son yıllarda doğal stokların korunması amacıyla avcılık kotası koyularak boy sınırlaması getirilmiş ve avcılıktan çekilen gemilere desteklemeler verilmiştir. Kamu tarafından verilen yakıt desteklerinde avlanılan ürün miktarlarında artış görülmesine rağmen doğal stoklarda ciddi anlamda düşüşler görülmüştür.

Bu gelişmelere rağmen sektörün birçok sorunu halen devam etmektedir. Üretim ve pazarlama planlarının bulunmaması, iç ve dış pazarlarda yaşanan fiyat istikrarsızlığı, haksız rekabeti önleyici tedbirlerin alınmaması bunların başında gelmektedir. Doğrudan ürün desteğinin yanı sıra üretim ve işleme tesislerinin kurulumuna yönelik desteklemeler de yapılmaktadır (Anonim, 2014a).

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının yeniden yapılandırılmasıyla kurulan Tarım ve Orman Bakanlığı ile farklı Bakanlıklardaki kamu iş ve işlemleri birleştirilmesi, özellikle baraj göllerindeki yatırımcılar için karada kuluçkahane ve idari bina kurulumlarında yer temininde kolaylık sağlanacaktır.

Su ürünleri kamu hizmetleri Cumhuriyetin ilanından Tarım Bakanlığı bünyesine alınana kadar birçok Bakanlık tarafından yönetilmeye çalışılmış ancak yetersiz kalınmış sektörün gelişmesine fazla bir katkı sağlanamamıştır.

Kamu yönetim hizmetlerinin Tarım Bakanlığı bünyesine alınması ile yetkiler tek elde toplanmış ve su ürünleri kanunu çıkarılmış, görev ve yetkiler belirlenmiş yetiştiricilik üretimine geçilmiş böylece kamu yönetimi, avcılık ve yetiştiricilik alanlarında sektörde olumlu yönde gelişmeler kaydedilmeye başlanılmıştır.

Ülkemizde su ürünleri üretiminin artırılması, kaynakların değerlendirilmesi ve stokların korunması için dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de su ürünleri kamu yönetiminin; Balıkçılık Bakanlığı, Denizcilik Bakanlığı, Tarım ve Balıkçılık Bakanlığı şeklinde Bakanlık düzeyinde yönetilerek yetkiler tek bir kurum çatısı altında yürütülmelidir. Böylece sektörün sorunları daha kapsamlı ele alınarak daha hızlı çözümler üretilebilecektir.

Su ürünlerine verilen destekler tüm hayvancılığa verilen desteklemelerin % 1,3'ünü oluşturmakta olup bu oran çok düşük olmakla birlikte mutlaka artırılarak sektöre yeni destek ve teşvikler sağlanmalıdır.

Su kaynaklarını koruyucu tedbirler alınmalı, stoklarımızı koruyucu ve geliştirici çalışmalar üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Bilimsel çalışmalara daha fazla önem verilmeli ve bütçe ayrılmalıdır. Avcılık ve yetiştiricilikte ileri ve modern teknolojilerin kullanılması sağlanmalı, avcılık sonrası kayıpları önlemeye yönelik işleme ve soğuk depo tesis yatırımları desteklenmelidir. Mevcut işleme tesisleri modernize edilerek kalite standartları yükseltilmeli, ihracat konularında pazar sorunu çözümlenerek yeni pazarlar oluşturulmalıdır. Avcılık ve yetiştiricilik girdilerine yönelik destekleme oranları artırılmalı ve yetiştiriciliği yapılan tür sayısı çoğaltılmalıdır. Yetiştiricilik alanları genişletilmeli, özellikle baraj göllerinde yetiştiriciliğe daha fazla alan ayrılmalı, üreticiler avcılık ve yetiştiricilik konularında bilinçlendirilmelidir. Ülke içinde balık tüketimine yönelik halk yeterince bilinçlendirilmeli, kamu spotları yapılmalı ve tanıtım ekipleri oluşturulmalıdır.

Yavru balık desteklemeleri yeniden destekleme kapsamına alınmalı yavru balık teminindeki sorunlar çözümlenmelidir. Avcılık ve yetiştiricilikte su ürünleri mühendisi çalıştırma zorunluluğu uygulanmalı yatırımcılar eğitilmiş personel çalıştırma konusunda bilinçlendirilmelidir.

Su ürünleri yatırım teşvikleri ve üretim desteklemeleri konusunda aldığı eğitim ve üstlendiği sorumlulukla sektöre her konuda sahip çıkacak olan su ürünleri mühendislerine pozitif ayrımcılık sağlanmalıdır.

Yatırımlar konusunda prosedürel kamu iş ve işlemleri kolaylaştırılmalı, ürün satışlarında KDV indirimleri uygulanmalı, soğutuculu araç alımları desteklenmelidir.

Üreticilerin yıllardan beri süregelen sorunlarının başında yüksek yem fiyatları gelmektedir. Üretim maliyetinin önemli bir kısmını oluşturan yem giderlerinin düşürülmesi için yem hammaddelerinde dışa bağımlılığın azaltılması gerekmektedir. Yem girdi maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle alternatif yem hammaddeleri üzerine çalışmalar yapılmalı, aşı ve ilaç üretim ve temini desteklenerek maliyetler düşürülmeli, mevcut destek ve teşvikler artırılarak ilave destekler getirilmelidir.

Ancak bu şekilde yaşanan sorunların büyük ölçüde çözümlenebileceği, üretim artışı ve katma değer sağlanabileceği, yeni iş istihdamları oluşturulabileceği, kaynaklarımızdan ve stoklarımızdan en iyi şekilde verim alınabileceği öngörülmektedir.

4. KAYNAKLAR

- Aksungur, M. (2004). Ülkemiz su ürünleri teşkilat yapısı tarihi gelişimi. *Sümae Yunus Araştırma Bülteni*, 4(1), 12-15.
- Anonim, (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Su ürünleri ve su ürünleri sanayii özel ihtisas komisyon raporu. Yayın No: Dpt: 2575 Öik: 588, Ankara.
- Anonim, (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013). Yayın No: Dpt: 2719-Öik: 672, Ankara.
- Anonim, (2011). 2011 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2011_Yili.pdf- (Erişim tarihi: 26.03.2019).
- Anonim, (2012a). The state of world fisheries and aquaculture. Food and Agriculture Organization. <http://www.fao.org/3/a-i2727e.pdf>- (Erişim tarihi: 20.03.2019).
- Anonim, (2012b). 2012 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2012_Faaliyet_Raporu.pdf- (Erişim tarihi: 26.03.2019).
- Anonim, (2013). 2013 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2013%20YILI.pdf- (Erişim tarihi: 27.03.2019).
- Anonim, (2014a). Su ürünleri özel ihtisas komisyonu raporu, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Yayın No: Kb: 2871 - Öik: 721, Ankara.
- Anonim, (2014b). 2014 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2014%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf- (Erişim tarihi: 27.03.2019).
- Anonim, (2015). 2015 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2015%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf- (Erişim tarihi: 27.03.2019).
- Anonim, (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2016%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf- (Erişim tarihi: 27.03.2019).
- Anonim, (2017a). Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Stratejik Planı 2017-2021. Ankara. <https://www.tkd.gov.tr/Kurumsal/StratejikPlan> (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- Anonim, (2017b). 2017 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2017.pdf (Erişim tarihi: 26.03.2019).
- Anonim, (2018). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2018%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf- (Erişim tarihi: 27.03.2019).

- Anonim, (2019a). <https://www.pinterest.com/> (Erişim tarihi:24.06.2019).
- Anonim, (2019b). <https://www.ipard.tarim.gov.tr/> (Erişim tarihi:24.03.2019).
- Arpa, H. (2003). Su Ürünleri Sektöründe Kamu Örgütlenmesi. AB'ne Üyelik Sürecinde Su Ürünleri Sempozyumu, Ankara. http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/2149e66fc5f9a6f_ek.pdf- (Erişim tarihi: 02.03.2019).
- Atay, D. & Korkmaz, A.Ş. (2001). Su Ürünleri Üretimi: Türkiye'de ve dünyada son trendler. *Türkiye Su Ürünleri Dayanışma, Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Dergisi*, 1,3-15.
- Aydın, F., Köksal, G., Demir, N., Bekcan, S., Kırkağaç, M., Gözğözoğlu, E., Erbaş, S., Deniz, H., Maltaş, Ö., & Arpa, H. (2005). Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Politikalar.
- Benlioğlu, A. (1955). "Neden Balıkçılık Yapamıyoruz", *Türk Ekonomisi*, 142, 105-109.
- BSGM, (2015). Su ürünleri istatistikleri. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Ankara. <https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM> (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- BSGM, (2017) Su ürünleri istatistikleri. Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Ankara. <https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM> (Erişim tarihi: 06.04.2019).
- Coşkun, F., Gültek A., Patrona K., & Gür A. (2011). Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Raporu. Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği, Ankara.
- Coşkun, F., Patrona, K., & Metin, A. (2014). Su Ürünleri Yetiştiriciliği Sektör Raporu. Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği, Ankara.
- Çavdar, Y. (2009). Su ürünleri yetiştiriciliğinde desteklemeler. *Sümae Yunus Araştırma Bülteni*, 9:1. s. 13-14.
- FAO, (2012). The state of world fisheries and aquaculture. <http://www.fao.org/3/a-i2727e.pdf>- (Erişim tarihi: 02.04.2019).
- FAO, (2018). Food and agriculture organization of the united nations. <http://www.fao.org/news/archive/news-by-date/2018/> (Erişim tarihi: 02.04.2019).
- Hazar, N. (1990). Kooperatifçilik Tarihi. Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları, No:3, Ankara, 513s.
- İnal, F. (1955). "Et ve Balık Kurumunun Faaliyetleri", *Türk Ekonomisi*, Sayı: 139, 13-15 s.
- Kaldırım, K., & Yılmaz, M. (2013). Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Su Ürünleri Ve Balıkçılık Sektör Raporu.
- Pauly, D. (2006). Catching more bait: a bottom-up re-estimation of global fisheries subsidies, *Fisheries Centre Research Reports*, 14(6), 38.
- Sarihan, E., & Tekelioğlu N. (1990). Türkiye'de Su Ürünleri Üretimi Sektörünün Durumu ve Sorunları, Yayın No: 01330, Adana.
- Saygun, K. (1951). "Su Ürünleri Kongresi", *Türk Ekonomisi*, Sayı:93, 76-81s.

- Şahin, Y. (2011). AB ve İş Dünyası: Balıkçılık Sektörü, İKV, Eylül. https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/38balikcilik_sektoru_yeliz_sahin_eylul_2011_.pdf- (Erişim tarihi: 01.03.2019).
- TAGEM, (2018). Yayın No:24. <https://www.tarimorman.gov.tr/TAGEM> (Erişim tarihi: 20.04.2019).
- Tarsim, (2013). 2013 Yılı Faaliyet Raporu. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013, Ankara. <https://web.tarsim.gov.tr/> (Erişim tarihi:24.02.2019).
- Ünal, V., & Yercan M. (2006). Türkiye’de su ürünleri kooperatifleri ve balıkçılar için önemi. *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, 23 (1-2), 221-227.
- Yurtoğlu, N. (2017). Erken Cumhuriyet dönemi ve sonrasında Türkiye’de balıkçılık faaliyetleri (1923-1960). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXII / 1, 233-263.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	İsmet AK
Doğum Yeri	Kahramanmaraş
Doğum Tarihi	11.01.1981
Uyruğu	☒ T.C. ☐ Diğer:
Telefon	0539 5668214
E-Posta Adresi	ismetak.81@hotmail.com
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Mustafa Kemal Üniversitesi
Fakülte	Su Ürünleri Fakültesi
Bölümü	Su Ürünleri
Mezuniyet Yılı	2007

